

گزارش کمیسیون اقتصادی پیرامون طرح قانونی

بانکداری جمهوری اسلامی ایران*

به همراه توضیحات لازم

فصل اول - اهداف، تعاریف و گستره شمول

ماده ۱ - اهداف این قانون عبارت است از:

- تضمین ثبات و سلامت نظام پولی و بانکی
- استقرار نظام بانکداری بر مبنای حق و عدل و منطبق با احکام فقه اسلامی
- کارآمد سازی نظام تضمین مالی در جهت حمایت از بخش واقعی اقتصاد کشور
- صیانت از حقوق سپرده گذاران

ماده ۲ - اصطلاحات مورداستفاده در این قانون در معانی زیر به کار رفته است:

(۱) **بانک مرکزی:** بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

(۲) **شورای فقهی:** شورای فقهی بانک مرکزی.^۱

* عنوان اولیه طرح، «عملیات بانکی بدون ربا» است. در اثناء بررسی طرح در کمیسیون، بانک مرکزی پیشنهاد لایحه «بانکداری ایران» را تهیه نمود. از آنجا که گزارش کمیسیون متناسب با فصل بندی پیشنهادی مزبور و مبتنی بر آن تهیه شده، عنوان طرح هم به «بانکداری جمهوری اسلامی ایران» تغییر یافته است.

۱. این تعریف در پیشنهادی لایحه دولت وجود ندارد. تجربه سی ساله بانکداری بدون ربا در ایران نشان می دهد که با توجه به واگذاری عملی - ولابد منته - اجرای قانون به تصمیمات نهادهایی مثل شورای پول و اعتبار و بانک مرکزی و رویه های ایجاد می شود شبکه بانکی که هیچ کدام تحت نظارت مستقیم مجلس شورای اسلامی نیستند، در مواردی روح و اهداف قانون توسط نهادهای یاد شده مخدوش شده و عملاً از بانکداری بدون ربا فاصله گرفته ایم. اعتراض مکرر مراجع عظام تقلید به عملیات بانکداری در ایران (در عین تأیید آن ها نسبت به اصل قانون بانکداری بدون ربا) مؤید ایجاد این فاصله است. به نظر می رسد تعبیه نهاد در کشورهای اسلامی دارای بانکداری بدون ربا است، برای پیشگیری از انحراف عملی نظام بانک داری کشور از قانون مصوب مجلس شورای اسلامی، ضروری است. علیرغم این که ریاست محترم کل بانک مرکزی، بدون این که الزام قانونی وجود داشته باشد، اقدام به ایجاد شورای فقهی نموده و به آن اهتمام جدی

۳) **هیأت نظارت:**^۲ هیأت نظارت بر مؤسسات اعتباری

۴) **عملیات بانکی:** دریافت انواع سپرده از عموم و به کارگیری آن در قالب اعطای اعتبار و تسهیلات.

۵) **خدمات بانکی:** عملیاتی غیر از تجهیز و تخصیص وجوه، نظیر صدور ضمانت نامه، گشایش اعتبار اسنادی و ... که بانک ها و مؤسسات اعتباری به درخواست مشتریان خود انجام داده و در قبال آن کارمزد دریافت می کنند.

۶) **مؤسسه اعتباری:** شخص حقوقی است که به موجب قانون و یا با مجوز بانک مرکزی تأسیس شده و به انجام عملیات بانکی و ارائه خدمات بانکی مبادرت می نماید و می تواند مشتمل بر انواع مختلفی از جمله تجاری، تخصصی، توسعه ای، قرض الحسنه، مجازی و منطقه ای باشد.

۷) **بانک:** مؤسسه اعتباری است که به موجب قانون و یا با مجوز بانک مرکزی از عنوان بانک استفاده می کند. در این قانون هر جا از واژه بانک استفاده می شود، همه مؤسسات اعتباری اعم از این که از عنوان بانک استفاده کنند یا نکنند را شامل می شود؛ مگر آن که خلاف آن تصریح شده باشد.

۸) **مؤسسه اعتباری غیر بانکی:** مؤسسه اعتباری است که بدون استفاده از عنوان بانک صرفاً در محدوده معینی که به موجب قانون تعیین می شود، اجازه انجام عملیات بانکی را دارد. صندوق قرض الحسنه و تعاونی اعتبار نمونه هایی از مؤسسه اعتباری غیر بانکی هستند.

۹) **بانک قرض الحسنه:** مؤسسه اعتباری غیرانتفاعی است که به موجب قانون و یا با مجوز بانک مرکزی از عنوان بانک قرض الحسنه استفاده می کند. بانک قرض الحسنه با استفاده از انواع سپرده بدون سود و انتشار اوراق بهادار بدون بازده (مانند صکوک وقف و قرض الحسنه)، وجوه اداره شده و کمک های خیرین به تجهیز منابع مبادرت نموده، منابع مذکور را صرف اعطای تسهیلات قرض الحسنه به متقاضیان می نماید.

دارند. مع الوصف براین باورند که مصوبات شورای فقهی نباید «به موجب قانون» برای بانک مرکزی و مجموعه نظام بانکی «لازم الاجرا» باشد و شورای مزبور، اگر هم در قانون تعبیه می شود، باید جنبه «مشورتی» داشته و تصمیمات آن «لازم الاجرا» نباشد. بانک مرکزی براساس همین

نگرش، از گنجاندن شورای فقهی در پیشنویس لایحه امتناع ورزیده است. کارگروه بازنگری در قوانین بانکی کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی (که از این پس، «کارگروه مجلس» نامیده می شود) به دلایلی که در بالا ذکر شد و با توجه به تجربه عملی نظام بانکی کشور در انحراف از اهداف و احکام قانون بانکداری بدون ربا، بر گنجاندن شورای فقهی در متن قانون و «لازم الاجرا» نمودن مصوبات آن، اصرار دارد.

^۲ ایجاد هیأت نظارت بر مؤسسات اعتباری، پیشنهاد بانک مرکزی است که مورد موافقت و استقبال کارگروه مجلس قرار گرفته است. ایجاد این نهاد نظارتی در بانک مرکزی، با وظائف و اختیاراتی که در این قانون برای آن پیشبینی شده است، می تواند قدرت نظارت و تنظیم گری بانک مرکزی را به شدت افزایش داده و از آن طریق، به ارتقاء سلامت نظام بانکی، پیشگیری از مخاطرات پیشروی بانک ها و مدیریت بحران در نظام بانکی کشور مدد برساند.

۱۰) صندوق قرض الحسنه:^۳

مؤسسه اعتباری غیرانتفاعی است که طبق ضوابط اعلامی بانک مرکزی تأسیس شده و از طریق سپرده قرض الحسنه و کمک‌های خیرین مبادرت به تجهیز وجوه نموده و منابع مذکور را صرف اعطای تسهیلات قرض الحسنه به متقاضیان می‌نماید.

۱۱) **تعاونی اعتبار:** مؤسسه اعتباری است که طبق قانون و ضوابط اعلامی بانک مرکزی در قالب شرکت تعاونی برای رفع نیازهای اعتباری اعضا تأسیس می‌شود. تعاونی‌های اعتبار مجاز به سپرده‌پذیری، اعطای تسهیلات و ارائه خدمات بانکی به غیر اعضای خود نیستند.

۱۲) **سپرده:** وجهی است که به شرط بازپرداخت توسط مؤسسه اعتباری دریافت می‌گردد. بازپرداخت سپرده می‌تواند به همراه سود یا امتیاز یا بدون آن و یا با کسر مبلغی از آن باشد.

۱۳) **تسهیلات:** وجوه مورد نیاز متقاضیانی که در چارچوب این قانون به آنان اعطاء می‌شود.

۱۴) **اعتبار:** عبارت است از تعهد به پرداخت تسهیلات به اشخاص یا پذیرش تعهد در قالب اعتبارات اسنادی، ضمانت‌نامه، ظهر نویسی یا موارد مشابه.

۱۵) **سرمایه نظارتی:** مجموع آن دسته از اقلام ترانزنامه‌ای مؤسسه اعتباری نظیر سرمایه پرداخت شده، اندوخته‌ها، سود انباشته و ذخایر هست که قابلیت جبران زیان‌های وارده به مؤسسه اعتباری را دارد.

۱۶) **ابزارهای پرداخت:** کلیه امکاناتی که اشخاص را قادر به پرداخت یا انتقال وجوه می‌سازد.

ماده ۳- کلیه اشخاص حقوقی که مبادرت به انجام عملیات بانکی و یا ارائه انواع ابزارهای پرداخت می‌نمایند، مشمول مقررات این قانون می‌باشند. تشخیص انجام عملیات بانکی و ارائه ابزارهای پرداخت با بانک مرکزی است.

ماده ۴- شمول قوانینی که پس از ابلاغ این قانون تصویب می‌شوند بر بانک‌ها مستلزم ذکر نام است.

فصل دوم- شرایط تأسیس بانک

^۳ در پیشنویس لایحه دولت، تعریف «بانک قرض الحسنه» و «صندوق قرض الحسنه» وجود ندارد. اما با توجه به این که در این طرح، موادی در خصوص قانونمند نمودن و ترویج این سنت حسنه آمده است، تعریف این دو نهاد در بخش تعاریف، موجه به نظر می‌رسد.

ماده ۵ - تأسیس بانک، اشتغال به عملیات بانکی، ارائه انواع ابزارهای پرداخت و استفاده از عنوان بانکیا موسسه اعتباری فقط طبق مقررات این قانون و با مجوز بانک مرکزی امکان پذیر است. بانک مرکزی موظف است اسامی کلیه بانکها و مؤسسات اعتباری دارای مجوز را به صورت عمومی منتشر نموده و به اطلاع نیروی انتظامی و قوه قضائیه برساند.

تبصره ۵ - فعالیت اشخاصی که بدون اخذ مجوز از بانک مرکزی مبادرت به اقدامات موضوع این ماده نمایند توسط نیروی انتظامی جمهوری اسلامی ایران شناسایی و با اطلاع قبلی بانک مرکزی تعطیل و متوقف خواهد شد. متخلفین با شکایت بانک مرکزی یا دادستان محل فعالیت مؤسسه به حبس تعزیری از سه تا ده سال محکوم خواهند شد. در صورتی که متخلف، شخص حقوقی باشد، مؤسسين، اعضای هیأت مدیره، مدیرعامل و سایر مدیران مؤثر مؤسسه (به تشخیص بانک مرکزی) دارای مسئولیت کیفری بوده و همگی این افراد به همراه شخص حقوقی متخلف، در قبال خسارات وارده به اشخاص ثالث مسئولیت تضامنی خواهند داشت.

ماده ۶ - مراجع ثبت شرکتها نمی توانند تقاضای تأسیس بانکیا هرگونه تغییرات در اساسنامه آن را به ثبت برسانند، مگر آنکه مجوز بانک مرکزی و رونوشت گواهی شده اساسنامه مربوط که به تأیید بانک مرکزی رسیده است و گواهی بانک مرکزی مبنی بر پرداخت صد درصد سرمایه، ضمیمه تقاضای ثبت باشد.

ماده ۷ - اساسنامه بانکها و تغییرات بعدی آن باید قبل از ثبت به تأیید هیأت نظارت برسد. بانک مرکزی می تواند بانکها را به درج برخی نکات لازم الرعایه در اساسنامه خود یا تغییر در مفاد آن مطابق با مصوبات هیأت نظارت مکلف نماید.

تبصره ۵ - اساسنامه نمونه یا هرگونه تغییری که به وسیله بانک مرکزی برای درج در اساسنامه بانکها الزام می شود نباید با احکام این قانون، و در موارد مسکوت در این قانون، با سایر قوانین مغایر باشد.

ماده ۸ - ایجاد یا تعطیلی شعبه، بوجه یا دفتر نمایندگی بانک در داخل و یا خارج کشور طبق دستورالعملی خواهد بود که با پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می رسد.

ماده ۹ - بانک مرکزی موظف است ترتیبی اتخاذ نماید که دسترسی عادلانه عموم مردم به خدمات نظام

بانکی در سراسر کشور فراهم گردد.^۴ شاخص دسترسی عادلانه توسط بانک مرکزی تدوین و به تصویب هیأت نظارت می رسد. بانکها موظف اند دستورات ناظر به اجرای این حکام را - که پس از اخذ نظر قانون بانکها، از

^۴ در حال حاضر دسترسی ساکنان روستاها و مناطق محروم به خدمات بانکی بسیار ناچیز است. رعایت حق و عدل که از اهداف این قانون است اقتضا می کند که بانک مرکزی به عنوان تنظیم گر نظام بانکی، گسترش عادلانه شبکه بانکی را وظیفه خود بداند. حکم مذکور در ماده ۹ با همین هدف انشاء شده است.

سوی بانک مرکزی به آن‌ها ابلاغ می‌شود- اجرا و گزارش آن را به بانک مرکزی ارائه نمایند. بانک مرکزی موظف است گزارش اجرای این ماده را سالانه به کمیسیون اقتصادی مجلس شورای اسلامی ارائه و برای اطلاع عموم منتشر نماید.

ماده ۱۰- کلیه بانک‌ها مکلف‌اند اساسنامه خود را حداکثر ظرف یک سال از تاریخ تصویب این قانون، با مقررات این قانون تطبیق دهند و آن را به تأیید بانک مرکزی برسانند.

تبصره ۵- اساسنامه جدید بانک‌های دولتی به پیشنهاد مشترک وزارت امور اقتصادی و دارایی و بانک مرکزی تهیه و پس از تأیید هیأت نظارت، به تصویب هیأت وزیران خواهد رسید. در مواردی که اساسنامه بانک دولتی قبلاً توسط مجلس شورای اسلامی تصویب شده باشد، پاس از تصویب اساسنامه جدید، قانون مربوط نسخ می‌گردد.

ماده ۱۱- تشکیل بانک غیردولتی فقط به صورت شرکت سهامی عام با سهام بانام ممکن خواهد بود.

ماده ۱۲- مشارکت دولت‌ها و اشخاص حقوقی دولتی خارجی به هر میزان، و **مشارکت اشخاص حقیقی یا حقوقی غیردولتی خارجی به میزان بیش از ۴۱ درصد در تأسیس بانک‌های جدید مستلزم کسب اجازه از مجلس شورای اسلامی است.**^۵

تبصره ۱- هر شخص حقوقی که بیش از ۵۱ درصد سرمایه آن، به تشخیص بانک مرکزی، متعلق به اتباع خارجی باشد، از نظر مقررات این ماده خارجی محسوب می‌شود ولو اینکه طبق مقررات قانون تجارت و قانون ثبت شرکت‌ها، ایرانی محسوب شود.

تبصره ۲- اشخاص حقوقی دولتی خارجی اشخاصی هستند که بیش از ۵۱ درصد سهام آن‌ها، به تشخیص بانک مرکزی، به طور مستقیم یا غیرمستقیم در تملک دولت‌های خارجی باشد.

ماده ۱۳- بانک‌های خارجی در صورت تحقق شرایط ذیل می‌توانند مبادرت به ایجاد شعبه در کشور نمایند:

الف - مرج نظارتی کشور متبوع بانک خارجی، دارای توان نظارت یکپارچه به تشخیص بانک مرکزی باشد.

ب - مجوز ایجاد شعبه را از مرجع نظارتی کشور متبوع خود و بانک مرکزی دریافت نموده باشند.

تبصره ۱- نظارت مرجع نظارتی کشور متبوع بانک خارجی، نافی اختیارات نظارتی بانک مرکزی نمی‌باشد.

^۵ این محدودیت که در قانون فعلی پولی و بانکی کشور مصو (۱۳۵۱) وجود دارد، در پیشنهاد لایحه دولت حذف شده است. از نظر کارگروه مجلس، توجه به حساسیت حوزه بانکداری، حذف محدودیت مزبور به مصلحت نیست.

تبصره ۲ - در صورت نقض هر یک از شرایط فوق، بانک مرکزی می‌تواند با تصویب هیأت نظارت، فعالیت شعبه را محدود یا ممنوع نماید.

تبصره ۳ - سایر شرایط تأسیس، فعالیت و تعطیلی شعبه بانک‌های خارجی بر اساس دستورالعملی خواهد بود که با پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

ماده ۱۴ - حداقل سرمایه موردنیاز برای تأسیس بانک توسط هیأت نظارت تعیین می‌گردد. سرمایه موردنیاز برای تأسیس بانک فقط به صورت نقد و با پول رایج کشور قابل پرداخت است و باید تماماً قبل از صدور مجوز تأسیس نزد بانک مرکزی تودیع شده باشد.

ماده ۱۵ - در صورتی که سرمایه بانکی کمتر از حداقل سرمایه اولیه تعیین شده توسط هیأت نظارت باشد، بانک مزبور موظف است در مهلتی که توسط هیأت نظارت تعیین می‌شود، سرمایه خود را تکمیل نماید.

ماده ۱۶ - بانک مرکزی موظف است قبل از صدور مجوز تأسیس بانک وجود شرایط زیر را احراز کند:

الف - متقاضیان تأسیس از حسن شهرت و توانمندی مالی و حرفه‌ای برخوردار باشند؛

ب - متقاضیان تأسیس سابقه محکومیت کیفری مؤثر نداشته باشند؛

پ - آورده متقاضیان بیش از یک درصد سهام به عنوان سرمایه بانک از نظر منشأ، شفاف و بلااشکال بوده و به صورت مستقیم یا غیرمستقیم از محل تسهیلات دریافتی از بانک‌ها نباشد؛

ت - متقاضیان بیش از یک درصد سهام بدهی غیر جاری به سایر بانک‌ها نداشته باشند؛

ث - متقاضیان بیش از یک درصد سهام سمت یا سهام بیش از حد مجاز در بانک دیگر نداشته باشند؛

ج - سرمایه پیشنهادی بانک تکافوی انجام عملیات موردنظر را بنماید و از حداقل سرمایه موردنیاز برای تأسیس بانک کمتر نباشد؛

چ - قرائنی دال بر تهدید مدیریت صحیح بانک از نظر اعمال نفوذ برخی از متقاضیان وجود نداشته باشد؛

ح - برنامه راهبردی و عملیاتی بانک مشتمل بر حاکمیت شرکتی، نظام کنترل داخلی، مدیریت ریسک، مبارزه با پول‌شویی، پیش‌بینی‌های مالی و نظایر آن از ائتمان کافی برخوردار بوده، دارای توجیه مالی اقتصادی باشد؛

خ - ارتباط بانک با سایر اشخاص مانع نظارت مؤثر بانک مرکزی نشود.

تبصره- سایر شرایط و نحوه صدور مجوز تأسیس و فعالیت بانک‌ها به موجب دستورالعملی خواهد بود که با پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

ماده ۱۷- متقاضیان تأسیس بانک مکلف‌اند حداکثر سه ماه پس از اخذ مجوز تأسیس، نسبت به ثبت آن در مرجع ثبت شرکت‌ها اقدام کنند؛ حداکثر ظرف مدت شش ماه از تاریخ ثبت در مرجع ثبت شرکت‌ها، تمهیدات و شرایط لازم را برای دریافت مجوز فعالیت از بانک مرکزی فراهم نموده و حداکثر یک ماه پس از اخذ مجوز فعالیت، شروع به فعالیت نماید.

ماده ۱۸- زمان‌بندی پاسخگویی بانک مرکزی به متقاضیان تأسیس بانک، توسط هیأت نظارت تعیین می‌شود.

ماده ۱۹- در مواردی که مجوز تأسیس یا فعالیت بانک، به تشخیص هیأت نظارت بر اساس ارائه اطلاعات نادرست یا گمراه‌کننده یا مدارک و اسناد غیر معتبر یا جعلی و یا کتمان اطلاعات مؤثر، اعطاء شده باشد، بانک مرکزی موظف است چنانچه بانک آغاز به فعالیت نکرده باشد، مجوز تأسیس آن را ابطال نماید. در صورت شروع فعالیت، بانک مرکزی موظف است موضوع را جهت رسیدگی و اعمال مجازات موضوع ماده ۱۶۳ این قانون به هیأت بدوی رسیدگی به تخلفات انتظامی ارجاع نماید. متخلفین با شکایت بانک مرکزی علاوه بر جبران خسارت وارده به مجازات حبس تعزیری از شش ماه تا سه سال و جزای نقدی حداکثر تا ۵ درصد سرمایه بانک محکوم خواهند شد.

ماده ۲۱- شرایط و نحوه صدور مجوز تأسیس و فعالیت تعاونی‌های اعتبار، صندوق‌های قرض‌الحسنه و سایر مؤسسات اعتباری غیر بانکی به موجب دستورالعملی خواهد بود که با پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد کلیه مؤسسات اعتباری غیر بانکی که قبلاً بر اساس قوانین دیگر تأسیس شده‌اند موظف‌اند اساسنامه خود را مطابق زمان‌بندی که توسط بانک مرکزی به آنان اعلام می‌شود، با دستورالعمل مذکور تطبیق داده و مجوزهای لازم را از بانک مرکزی دریافت نمایند.

فصل سوم- نحوه تملک سهام بانک‌ها

ماده ۲۱- تملک سهام هر بانک تا سقف ده درصد توسط «مالک واحد» بدون اخذ مجوز مجاز است. همچنین تملک سهام هر یک از بانک‌ها توسط «مالک واحد» در سطوح بیش از ۱۱ درصد الی ۲۱ درصد با مجوز بانک مرکزی و بیش از ۲۱ درصد الی ۳۳ درصد با موافقت بانک مرکزی و تصویب هیأت نظارت مجاز می‌باشد.

تملك بیش از ۳۳ درصد سهام هر یک از بانک‌ها توسط « مالک واحد» به هر ترتیبی ممنوع است. معاملات بیش از سقف‌های مجاز در این ماده توسط مالک واحد باطل و ملغی الاثر است.

تبصره ۱- « مالک واحد» به شخص حقیقی یا حقوقی به‌طور مستقل یا به بیش از یک شخص حقیقی یا حقوقی اطلاق می‌شود که دارای روابط مالی، خویشاوندی (سببی یا نسبی)، مالکیتی (به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم)، نیابتی یا مدیریتی با یکدیگر می‌باشند. ضوابط تشخیص مالک واحد به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

تبصره ۲- اتباع ایرانی و غیر ایرانی در شمول حکم این ماده یکسان هستند.

ماده ۲۲- اعطای مجوزهای موضوع ماده ۲۱، منوط به تحقق شرایط ذیل به تشخیص بانک مرکزی هست:

الف- مالک واحد از حسن شهرت و شرایط مالی مناسب برخوردار باشد؛

ب- اطلاعات ارائه‌شده توسط متقاضی، قابلیت احراز و تأیید داشته باشد؛

پ- منشأ وجوه برای تملک سهام، شفاف و بلااشکال باشد؛

ت- موجب ایجاد انحصار در نظام بانکی کشور نگردد؛

ث- پذیرش درخواست مالک واحد موجب مخاطره عمده‌ای برای اداره صحیح و باثبات بانک نباشد؛

ج- مالک واحد بدهی غیر جاری نداشته باشد.

ماده ۲۳- مالک واحدی که بنا به دلایل قهری از جمله ارث و یا ایجاد و تغییر روابط بین اشخاص، مالک سهام هر یک از بانک‌ها بیش از حدود مجاز شود، موظف است ظرف مدت شش ماه از تاریخ تصویب آیین‌نامه موضوع ماده ۲۸ نسبت به اخذ مجوز لازم برای هر سطح اقدام، و یا ظرف یک سال، مازاد سهام خود را واگذار نماید.

۶ در قانون اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی (مصوب ۱۳۸۷)، تملک سهام بانک‌ها توسط اشخاص حقیقی و حقوقی به ترتیب محدود به ۵ و ۱۱ درصد شده است. در پیشنویس لایحه دولت، به اشخاص حقیقی و حقوقی اجازه داده شده که تا ۵۱ درصد سهام هر بانک را به ملکیت خود درآورند. البته در لایحه مزبور، تملک بیشتر از ۱۱ درصد منوط به اجازه بانک مرکزی، بیشتر از ۲۱ درصد منوط به اجازه هیأت نظارت و بیشتر از ۳۳ درصد منوط به اجازه هیأت وزیران شده است. کارگروه مجلس، ضمن موافقت با کلیات متن پیشنهادی دولت، تملک بیشتر از ۳۳ درصد سهام بانک توسط مالک واحد را به مصلحت ندانست. علت مخالفت کارگروه با تملک بیشتر از ۳۳ درصد سهام توسط مالک واحد این است که سهامداری که بیشتر از ۳۳ درصد سهام بانک را دارا باشد، می‌تواند از تشکیل مجمع عمومی فوق‌العاده بانک، که مرجع تصویب تغییرات در اساسنامه بانک است، ممانعت به عمل آورد و این، با اقتدار بانک مرکزی که در مواردی از طریق الزام به ایجاد تغییرات در اساسنامه بانک اعمال می‌شود، منافات دارد.

ماده ۲۴ - مالک واحدی که تا پیش از تصویب این قانون، دارنده سهام هر یک از بانک‌ها بیش از حدود مجاز هست، مکلف است ظرف مدت شش ماه از تاریخ تصویب آیین‌نامه موضوع ماده ۲۸ نسبت به اخذ مجوز لازم برای هر سطح اقدام، و یا ظرف یک سال، مازاد سهام خود را واگذار نماید.

ماده ۲۵ - مالک واحدی که پس از سپری شدن مهلت‌های تعیین‌شده، بدون اخذ مجوز لازم همچنان دارنده سهام هر یک از بانک‌ها به میزانی بیش از حدود مجاز باشد، نسبت به مازاد سقف مجاز، در مجامع عمومی صاحبان سهام بانک ذریبط حق روی نخواهد داشت. در احتساب حدنصاب تشکیل مجامع عمومی، تعداد این‌گونه سهام از تعداد کل سهام کسر خواهد شد. بانک مرکزی از پذیرش اعضای هیأت مدیره پیشنهادی که به اتکای آرای مزبور تعیین‌شده‌اند، خودداری می‌نماید.

ماده ۲۶ - مازاد سهام مالک واحد مذکور در مواد ۲۳ و ۲۴ این قانون که ظرف مهلت‌های مقرر مجوز لازم برای آن‌ها اخذ نشده باشد، توسط بانک مرکزی از طریق بورس اوراق بهادار به فروش می‌رسد.

چنین مالک واحدی تا زمان واگذاری مازاد سهام وی به اشخاص جدید، فاقد حق روی و حق استفاده از حق تقدم مالکیت سهام جدید به نسبت مازاد سهام غیرمجاز مزبور هست. وجوه حاصل از فروش سهام مازاد موضوع این ماده پس از کسر هزینه‌های مربوط، به مالک واحد مزبور مسترد می‌شود.

ماده ۲۷ - چنانچه مالک واحدی بنا به تشخیص بانک مرکزی بر اساس ارائه اطلاعات نادرست گمراه‌کننده، مدارک و اسناد غیر معتبر یا جعلی و یا کتمان اطلاعات مؤثر، مجوزهای موضوع ماده ۲۱ را اخذ کرده باشد، علاوه بر ابطال مجوز صادره و واگذاری مازاد سهام وی توسط بانک مرکزی به اشخاص جدید از طریق بورس اوراق بهادار و محرومیت از حق روی ناشی از سهام غیرمجاز و افزایش سرمایه مبتنی بر آن، با شکایت بانک مرکزی به مجازات حبس از شش ماه تا سه سال و جزای نقدی حداکثر تا ۵ درصد ارزش سهام مورد تخلف در زمان صدور حکم محکوم می‌شود. وجوه حاصل از فروش سهام مازاد موضوع این بند پس از کسر جزای نقدی و سایر هزینه‌های مربوط، به مالک واحد مزبور مسترد می‌شود.

ماده ۲۸ - آیین‌نامه اجرایی مواد ۲۶ و ۲۷ به پیشنهاد مشترک بانک مرکزی، وزارت امور اقتصادی و دارایی و وزارت دادگستری به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ماده ۲۹ - در صورتی که بنا به تشخیص هیأت نظارت، تصمیمات مدیریتی مالک واحد دارنده‌ی بیش از ۱۱ درصد سهام، منجر به تخلف بانک از قوانین و مقررات مربوط گردد یا چنانچه مالک واحد شرایط اولیه مقرر در ماده ۲۲ را از دست بدهد، بانک مرکزی پس از تأیید هیأت نظارت، مالک واحد را ملزم می‌کند تا مازاد

سهام بیش از ۱۱ درصد خود را ظرف مدت یک سال به دیگران واگذار نماید. مالک واحد در صورت خودداری از اجرای دستور بانک مرکزی، مشمول احکام مقرر در ماده ۲۶ می‌شود.

ماده ۳۰ - بانک مرکزی می‌تواند با تصویب هیأت نظارت، مقررات محدودکننده‌ای برای عملیات و خدمات بانکی بانک‌هایی که بیش از ۱۱ درصد سهام آن‌ها در اختیار مالک واحد است، متناسب با هر سطح تملک، مقرر نماید.

ماده ۳۱ - تملک سهام بانک‌ها توسط دولت از شمول حدود و ضوابط مذکور در این فصل مستثنا بوده و تاب ضوابط مذکور در قانون اجرای سیاست‌های اصل ۴۴ قانون اساسی است.

ماده ۳۲ - هیچ بانکی نمی‌تواند بیش از یک درصد سهام بانک‌های دیگر را به صورت مستقیم یا غیرمستقیم در اختیار داشته باشد مگر با مجوز هیأت نظارت.

ماده ۳۳ - دولت‌ها و اشخاص حقوقی خارجی دولتی حق تملک سهام بانک‌های ایرانی را ندارند مگر به موجب قانون.

ماده ۳۴ - اشخاص حقیقی یا حقوقی غیردولتی خارجی ضمن الزام به رعایت ماده ۲۱ این قانون، نمی‌توانند مجموعاً بیش از ۴۱ درصد سهام بانک‌های ایرانی را تملک کنند، مگر به موجب قانون.^۷

تبصره ۵ - بانک‌هایی که بیش از ۴۱ درصد سرمایه اولیه آن‌ها متعلق به اشخاص حقیقی یا حقوقی خارجی باشد مشمول حکم این ماده نمی‌باشند. در عین حال مجموع سهم اشخاص خارجی در نقل و انتقالات بعدی نباید از درصد اولیه تجاوز نماید.

ماده ۳۵ - تملک سهام مؤسسات اعتباری غیر بانکی مشمول مقررات این فصل نبوده و تاب ضوابطی خواهند بود که بنا به پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

فصل چهارم - ساختار بانک‌ها

ماده ۳۶ - مسئولیت سیاست‌گذاری، استقرار حاکمیت شرکتی، نظارت و اداره کلیه امور بانک بر عهده هیأت مدیره‌ای است که از میان اشخاص حقیقی توسط مجمع عمومی انتخاب و به تأیید بانک مرکزی می‌رسد این هیأت مسئولیت رهبری بانک و نظارت بر حسن اجرای قوانین و مقررات ناظر بر بانک‌ها را بر عهده دارد.

^۷ پی‌نوشت شماره ۵ مراجعه شود.

ماده ۳۷- هیأت مدیره بانک موظف است در چارچوب قوانین و مقررات بانک مرکزی، سیاست‌ها و رویه‌های بانک را در هر یک از موارد زیر تدوین و تصویب نموده و بر حسن اجرای آن‌ها نظارت نماید:

الف- اهداف راهبردی و چارچوب حاکمیت شرکتی بانک؛^۸

- سطح تمایل به ریسک و برنامه جامع مدیریت آن شامل شناسایی، افشاء و کنترل انواع ریسک؛
- پ- سیاست‌های کلیدی در ارتباط با کفایت سرمایه، الزامات تطبیق و نظام کنترل داخلی؛
- ت- رویه‌ها و نظام جبران خدمات (حقوق و مزایا)؛
- ث- ساختار گروهی بانک شامل مؤسسات تابعه و کنترل ریسک‌های مربوط؛
- ج- ساختار و وظایف کمیته‌ها و واحدهای ریسک، حسابرسی، تطبیق، انتصابات، جبران خدمات و دارایی‌ها و بدهی‌ها؛
- چ- ارزش‌های سازمانی و منشور رفتاری؛
- ح- حفظ منافع قانونی سپرده‌گذاران، سهامداران و سایر ذینفعان؛
- خ- نظارت بر هیأت عامل.

ماده ۳۸- اعضای هیأت مدیره بانک باید دارای شرایط ذیل باشند:^۹

الف- دارا بودن تخصص کافی در زمینه □ امور بانکی و حداقل ۸ سال سابقه کار علمای، اجرائی یا مدیریتی در حوزه‌های مرتبط؛

- آشنایی کافی با بانکداری اسلامی و احکام و ابزارهای آن؛

^۸ یکی از مهم‌ترین نقایص فعلی بانکداری در ایران، که مخاطرات فراوانی را به اقتصاد کشور تحمیل کرده است، فقدان «نظام حاکمیت شرکتی» است. حاکمیت شرکتی تضمین می‌کند که مدیران بانک، منافع سهامداران، سپرده‌گذاران، دولت و سایر ذینفعان را رعایت خواهند کرد. جلوگیری از مواجهه غیرمعقول بانک با انواع ریسک‌ها، تضمین سلامت فرایندهای حسابرسی، گزارشگری و کنترل داخلی بانک و ممانعت از تمرکز قدرت در بخشی از دستگاه مدیریتی بانک، از دیگر دستاوردهای حاکمیت شرکتی در بانک‌هاست. مواد مرتبط با حاکمیت شرکتی عمدتاً توسط بانک مرکزی پیشنهاد شده و مورد موافقت کارگروه مجلس قرار گرفته است.

^۹ در نسخه اولیه پیش نویس لایحه دولت، شرایط عضویت در هیأت مدیره بانک هابه تفصیل احصا شده بود که با اندک تغییری مورد موافقت کارگروه مجلس قرار گرفت. بانک مرکزی در نسخه بعدی، شرایط مزبور را کلاً حذف و احراز صلاحیت آن‌ها را به‌طور کلی و بدون بیان هیچ‌گونه ضابطه‌ای به بانک مرکزی واگذار

نمود. کارگروه، پیشنهاد اولیه بانک مرکزی و دولت محترم را کاملاً ارجح تشخیص داد و عیناً ابقا نمود.

پ- دارا بودن حداقل دانشنامه کارشناسی مرتبط؛

ت- دارا بودن حسن شهرت و امانت‌داری؛

ث- نداشتن سمت اجرایی، کارشناسی یا مشاورهای هم‌زمان در همان بانک‌های دیگر؛

ج- نداشتن سهام بیش از آنچه بانک مرکزی تعیین می‌کند در دیگر بانک‌ها؛

چ- نداشتن محکومیت قطعی بیش از یک‌بار به هر یک از مجازات انتظامی مقرر در ماده ۱۶۳ این قانون؛

ح- نداشتن بدهی غیر جاری به بانک‌ها؛ -

خ- نداشتن محکومیت قطعی به سرقت، ارتشاء، اختلاس، قاچاق، خیانت‌درامانت، کلاه‌برداری، جعل و تزویر، پول‌شویی، صدور چک بی‌محل و ورشکستگی اعم از اینکه حکم از دادگاه‌های داخلی یا خارج کشور صادر شده یا محکوم، مجرم اصلی یا شریک یا معاون جرم بوده باشد.

تبصره ۱- در صورت داشتن دانشنامه کارشناسی ارشد یا دکتری مرتبط (به تشخیص بانک مرکزی)، حداقل سابقه کار مذکور در بند (الف) به ترتیب، ۶ و ۴ سال خواهد بود.

تبصره ۲- مرجع تشخیص در مورد بندهای (الف) تا (ح) بانک مرکزی است. مرجع صاحب روی تشخیص و تطبیق احکام صادره از دادگاه‌های خارجی در مورد بند (خ)، دادگاه‌های عمومی تهران است.

ماده ۳۹- بالاترین مقام اجرایی بانک، مدیرعامل است که از میان اشخاص حقیقی توسط هیأت مدیره بانک انتخاب می‌شود. مدیرعامل بانک، قائم‌مقام و معاونین خود را منصوب می‌کند. مدیرعامل، قائم‌مقام و معاونان وی، اعضای هیأت عامل بانک را تشکیل می‌دهند. انتصاب قائم‌مقام و معاونان مدیرعامل باید به تأیید هیأت مدیره برسد. حدود وظایف و اختیارات و مدت تصدی و حق‌الزحمه اعضای هیأت عامل در چارچوب اساسنامه منصوب بانک و ضوابط بانک مرکزی، توسط هیأت مدیره تعیین می‌شود.

ماده ۴۱- اعضای هیأت عامل بانک باید دارای شرایط مقرر در ماده ۳۸ باشند.

ماده ۴۱- انتصاب اعضای هیأت مدیره و هیأت عامل بانک‌ها و تمدید دوره مسئولیت آنان، منوط به تأیید صلاحیت اشخاص مذکور مطابق مقررات این قانون توسط بانک مرکزی است.

تبصره ۵- مرجع رسیدگی به شکایات اشخاص در زمینه □ تصمیمات بانک مرکزی در این خصوص، هیأت نظارت می‌باشد.

ماده ۴۲- مدیرعامل، رئیس هیأت مدیره، اکثریت اعضای هیأت عامل و اکثریت اعضای هیأت مدیره بانک باید از اتباع ایران باشند.^{۱۰}

ماده ۴۳- کیفیت اداره موقت بانک‌هایی که به هر دلیل (نظیر تطویل جریان بررسی صلاحیت، سلب صلاحیت، فوت یا استعفا)، فاقد مدیرعامل یا اکثریت اعضای هیأت مدیره شده باشند، به موجب دستورالعملی است که به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

ماده ۴۴- بازرسان اصلی و علی‌البدل بانک از میان مؤسسات حسابرسی عضو جامع حسابداران رسمی ایران و فهرست معتمد و مورد تأیید بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و سازمان بورس و اوراق بهادار و یا سازمان حسابرسی انتخاب می‌شوند.

ماده ۴۵- بانک مرکزی موظف است ظرف مدت شش ماه پس از ابلاغ این قانون، دستورالعمل‌های لازم برای استقرار حاکمیت شرکتی در بانک‌ها را تهیه و به تصویب هیأت نظارت برساند. دستورالعمل‌های یادشده باید متناسب با تحولات و نوآوری‌های صنعت بانکداری در حوزه حاکمیت شرکتی، به‌روزرسانی شود.

ماده ۴۶- هیأت مدیره بانک موظف است کمیته‌های مربوط به حاکمیت شرکتی و کنترل داخلی از جمله کمیته حسابرسی، کمیته عالی مدیریت ریسک و کمیته جبران خدمات و سایر کمیته‌ها ضروری (حسب اعلام بانک مرکزی) را تشکیل داده و ضوابط مربوط به فعالیت آن‌ها را در چارچوب مقررات این ترکیب هر یک از کمیته ۱۱ قانون و دستورالعمل‌های بانک مرکزی تصویب نموده، به مورد اجرا گذارد.^{۱۱}

ترکیب هر یک از کمیته‌ها، شرایط و مدت عضویت اعضاء، اختیارات، وظایف، نحوه برگزاری جلسات و حق‌الزحمه اعضاء، در چارچوب ضوابطی خواهد بود که بنا به پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

ماده ۴۷- رئیس هیأت مدیره بانک موظف است گزارش‌های مربوط به عملکرد هیأت مدیره، هیأت عامل و کمیته‌ها و واحدهای حاکمیت شرکتی را که مطابق با زمان‌بندی و استاندارد مورد نظارت بانک مرکزی تهیه شده است، پس از تأیید هیأت مدیره، به بانک مرکزی ارسال نماید.

^{۱۰} این حکم که در قانون فعلی پولی و بانکی کشور (مصوب ۱۳۵۱) وجود دارد، در پیشنویس لایحه دولت حذف شده است. کارگروه مجلس حذف حکم مزبور را به مصلحت ندانست و آن را عیناً ابقا نمود.

^{۱۱} به پانوش شماره ۸ مراجعه شود.

ماده ۴۸ - ساختار مؤسسات اعتباری غیر بانکی به موجب مقرراتی خواهد بود که با پیشنهاد بانک مرکزی و تصویب هیأت نظارت تعیین می شود.

۱۲ فصل پنجم - عملیات بانکی بدون ربا^{۱۲}

ماده ۴۹ - بانکها بر اساس مجوز و ضوابط اعلامی بانک مرکزی می توانند با رعایت تبصره یک ماده ۹۹ این قانون، تحت عناوین زیر منابع مالی (اعم از ریالی و ارزی) مورد نیاز را جهت اعطای تسهیلات به خانوارها و بنگاههای اقتصادی تجهیز نمایند:

۱ - سپرده قرض الحسنه

۲ - سپرده جاری

۳ - سپرده سرمایه گذاری عام

۴ - سپرده سرمایه گذاری خاص

۵ - انتشار اوراق بهادار اسلامی (صکوک)^{۱۳}

^{۱۲} این فصل (فصل پنجم)، تنها فصل متناظر با قانون عملیات بانکی بدون ربا (مصوب ۱۳۲۶۲) در این طرح است. سایر فصول این طرح با بخش هایی از قانون پولی و بانکی کشور (مصوب ۱۳۵۱) متناظر هستند. طرح اولیه کارگروه بازنگری در قوانین بانکی که فوریت آن در صحن، و کلیات آن در کمیسیون اقتصادی به تصویب رسید، تنها ناظر به قانون عملیات بانکی بدون ربا بود. از آنجا که بانک مرکزی در پیش نویس لایحه، اصلاح هر دو قانون (یعنی قانون عملیات بانکی بدون ربا و قانون پولی و بانکی کشور) را مدنظر قرار داده بود، کارگروه تصمیم گرفت همان رویه را دنبال کند و در نتیجه، متن حاضر که مبتنی بر پیش نویس لایحه مزبور است، اصلاح هم زمان دو قانون پیش گفته را هدف قرارداده است. در پیش نویس لایحه، فصل پنجم (که متناظر با قانون عملیات بانکی بدون ربا است) تقریباً متضمن هیچ گونه نوآوری، ابداع یا طراحی جدیدی نیست و چنین می نماید که بانک مرکزی، شبهه ربوی بودن در عملیات بانکی کشور را جدی تلقی نکرده و به همین دلیل، تقریباً هیچ تدبیری برای تطهیر نظام بانکی کشور از ربا نیندیشیده است. برعکس، کارگروه مجلس که نقطه آغاز کار خود را تطهیر نظام بانکی کشور از ربا و دفع و رفع دغدغه متدینین و مراجع عظام تقلید قرار داده بود، فصل پنجم را با وسواس فوق العاده و استفاده از نتایج تحقیقات گسترده ای که در طول سه دهه گذشته پیرامون بانکداری اسلامی در ایران و جهان انجام شده است، و دری گرفتن از تجربه بیش از سی سال اجرای بانکداری بدون ربا در کشور، بازنویسی نمود. مهم ترین موارد اختلاف کارگروه با بانک مرکزی، در نگارش همین فصل است. البته در مذاکرات مفصل فی مابین، بخصوص در مذاکراتی که در آخرین جلسه شورای فقهای مشورتی بانک مرکزی در سال ۱۳۹۴ با حضور رئیس کل محترم بانک مرکزی، رئیس و برخی از اعضای کارگروه مجلس و سایر اعضای شورای فقهای انجام شد، همگرایی بیشتری بین بانک مرکزی و مجلس ایجاد گردید. در جلسات فراوان فی مابین، کارگروه متقاعد شد از بخش قابل توجهی از نوآوری های موجود در طرح اولیه مجلس که مورد قبول بانک مرکزی نبود، صرف نظر کند و بانک مرکزی نیز، برخی مفاهیم اساسی مورد نظر کارگروه را مورد تأیید قرارداد.

^{۱۳} یکی از موارد اختلاف اولیه بانک مرکزی با کارگروه مجلس، تفکیک انواع سپرده های سرمایه گذاری بود. بانک مرکزی در پیش نویس لایحه، هیچ تفکیکی میان انواع سپرده های سرمایه گذاری قائل نشده و همانند وضعیت موجود - که برگرفته از قانون فعلی و از نقاط ضعف جدی آن است کلیه سپرده های سرمایه گذاری را که بانک از سپرده گذاران دریافت می کند، درون استخر واحدی فرض می کند که بانک باید با اعطای تسهیلات از آن محل (با استفاده از انواع عقود با بازدهی ثابت و عقود با بازدهی متغیر)، کسب سود نموده، سود حاصله را پس از کسر سهم الشرکه و حق الوکاله خود به سپرده گذاران مسترد نماید. این رویه غلط در طول سال های گذشته باعث شد که تشخیص سود واقعی سپرده ها برابیانک هاو بانک مرکزی امکان پذیر نبوده و بانک ها عملاً سود ثابتی را از

تبصره ۵- کلیه حساب‌های ریالی و ارزی دستگاه‌های اجرائی موضوع ماده ۵ قانون خدمات کشاورزی باید نزد بانک مرکزی نگهداری شود. بانک مرکزی موظف است تمهیدات لازم برای دسترسی برخط خزانه‌داری کل کشور به اطلاعات حساب‌های مزبور را فراهم نماید. نحوه انتقال حساب‌های موضوع این ماده به بانک مرکزی مطابق دستورالعملی خواهد بود که حداکثر شش ماه پس از ابلاغ قانون، به پیشنهاد مشترک وزارت امور اقتصادی و دارایی، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی و بانک مرکزی، به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

بخش اول - سپرده قرض الحسنه

ماده ۵۱ - رابطه حقوقی سپرده‌گذار با بانک در سپرده قرض الحسنه ، « وکالت به رای اعطاء قرض الحسنه » بوده و^{۱۴} اعطای هرگونه سود در قبال این نوع سپرده‌ها ممنوع است. در این نوع سپرده‌گذاری، بانک به‌عنوان وکیل سپرده‌گذار، سپرده‌وی را بر اساس ضوابط قانونی، به متقاضیان واجد شرایط قرض الحسنه می‌دهد. وجوه حاصل از سپرده‌های قرض الحسنه پس از کسر ذخایر قانونی و احتیاطی، جهت تحقق بخشی از اهداف بندهای ۱ و ۲ اصل ۴۳ قانون اساسی صرفاً از طریق اعطای

قرض الحسنه به افراد نیازمند متقاضی اختصاص می‌یابد. پرداخت هرگونه تسهیلات خارج از مفاد این ماده از محل سپرده‌های قرض الحسنه ممنوع بوده و تخلف محسوب می‌شود.

گیرنده تسهیلات دریافت و به سپرده‌گذار پرداخت نمایند. علت اصلی این ناهنجاری رفتاری که زمینه‌ساز نفوذ ربا در نظام بانکی کشور شد - عدم تفکیک انواع سپرده‌گذاران، و به تبع، انواع سپرده‌هاست. خوشبختانه در جلسه اخیرالذکر (مراجعه شود به پانوش شماره ۱۲)، رئیس کل محترم بانک مرکزی به این نکته تصریح کردند که بانک باید به شیوه «سوپرمارکتی» اداره شود؛ یعنی انواع سپرده را متناسب با انواع سائق مشتریان خود (ریسک‌گریز یا ریسک‌پذیر بودن مشتری، نگاه کوتاه مدت یا بلندمدت داشتن، به دریافت‌های علی‌الحساب نیاز داشتن یا نداشتن و...) تدارک ببیند و به آنان عرضه کند. در متن حاضر دقیقاً همین مدل مورد استفاده قرار گرفته است. البته از نظر کارگروه مجلس، ارضاء ذائقه انواع سپرده‌گذاران، تنها دلیل تفکیک انواع سپرده‌های سرمایه‌گذاری نیست؛ دلیل مهم‌تر، امکان تفکیک انواع عقود مورد استفاده در تأمین مالی اسلامی (یعنی تفکیک عقود مبادله‌ای یا دارای بازدهی معین از عقود مشارکتی یا دارای بازدهی نامعین) است که در این مدل، برخلاف مدل مورد استفاده در پیشنویس لایحه دولت، فراهم خواهد شد. به نظر می‌رسد با نگاه جدیدی که رئیس کل محترم بانک مرکزی ابراز داشته‌اند، این مورد را نیاز باید از فهرست موارد اختلافی حذف و در فهرست موضوعات مورد توافق محسوب نمود. در مدل مورد نظر، بانک‌هایی می‌توانند از طریق پذیرش «سپرده سرمایه‌گذاری عام»، «سپرده سرمایه‌گذاری خاص» یا «انتشار اوراق بهادر اسلامی (صکوک)» به تجهیز منابع بپردازند و وجوه تجهیز شده از هر محل را متناسباً و بدون نیاز به رفتارهای غیرموجهی همچون صوری سازی عقود و مانند آن، به متقاضیان تسهیلات دهند ^{۱۴} در قانون فعلی، رابطه حقوقی بین سپرده‌گذار قرض الحسنه و بانک، بر اساس «عقد قرض» تنظیم می‌شود. از آنجاکه در عقود قرض، عین مال از مقرض (سپرده‌گذار) به مقترض (بانک) منتقل می‌شود، بانک اختیار دارد وجوه قرض گرفته شده را به هر مصرفی برساند. این در حالی است که هدف سپرده‌گذار (همچنان که خودبانک هاتبلغ می‌کنند)، این است که بانک وجوه مزبور را به نیازمندان وام بدهد. این موضوع، که از نقایص جدی قانون فعلی است، باعث شده در بخش اعظمی از دوره سی و چندساله اجرای قانون بانکداری بدون ربا، بانک‌ها سپرده‌های قرض الحسنه مردم را ملک خود بدانند و آن را در هر کجا به مصالحت و نفع بانک است، استفاده کنند، نه لزوماً در رف نیازمندان. حتی در مواردی هم که با فشار بانک مرکزی و دولت، منابع مزبور را صرف اعطای قرض الحسنه کرده‌اند، لزوماً آن را به نیازمندان قرض نداده، بلکه بخش معتابیهی از آن را به افراد مورد نظر خود، از جمله کارمندان و ام داده‌اند. در طرح حاضر، رابطه حقوقی بین سپرده‌گذار و بانک از «عقد قرض الحسنه» به «عقد وکالت» تغییر یافته؛ بدین معنی که بانک‌ها از طرف سپرده‌گذاران وکیل می‌شوند تا سپرده آنان را به «نیازمندان» (که در تبصره ذیل ماده ۵۱ به صورت مشخص احصاء شده‌اند) وام بدهند و نمی‌توانند به استناد رابطه قرض فی‌مابین سپرده‌گذار و بانک، سپرده وی را ملک خود تلقی و در محال‌هایی که مورد نظر سپرده‌گذار نیست، مصرف کنند

تبصره ۱ - به منظور پرداخت عادلانه تسهیلات قرض الحسنه، پرداخت این تسهیلات صرفاً برای ازدواج، تولد فرزند، فوت، درمان و بستری در بیمارستان، آزادی زندانیان جرائم مالی، کمک به تضمین مسکن مددجویان تحت پوشش نهادهای حمایتی و زنان سرپرست خانوار و کمک به ایجاد کسب و کارهای کوچک، مجاز است. محدودیت مذکور در این تبصره برای صندوق‌های قرض الحسنه تعاونی‌های اعتبار وجود ندارد. بانک مرکزی می‌تواند با تصویب شورای پول و اعتبار مصارف دیگری را به موارد فوق بیفزاید.

تبصره ۲ - سقف و شرایط اعطای تسهیلات قرض الحسنه در هر مورد و سهم هریک از موارد مذکور در تبصره یک به پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب شورای پول و اعتبار می‌رسد. بانک مرکزی موظف است تمهیدات لازم برای توزیع عادلانه منابع قرض الحسنه در بین واجدین شرایط را فراهم آورد.

تبصره ۳ - بانک‌ها و سایر مؤسسات اعتباری مجاز به دریافت کارمزد تسهیلات قرض الحسنه بیش از میزان تعیین شده توسط بانک مرکزی نمی‌باشند. همچنین هرگونه رفتاری که نتیجه آن افزایش کارمزد دریافتی از قرض گیرنده باشد، از جمله الزام وی به مسدود نمودن بخشی از تسهیلات دریافتی، تحت هر شرایط و به هر عنوان ممنوع است.

تبصره ۴ - بانک مرکزی موظف است در تعیین کارمزد تسهیلات قرض الحسنه، به گونه‌ای عمل نماید که شائبه الزام تسهیلات گیرنده به پرداخت مبالغی بیشتر از هزینه تجهیز و تخصیص مبلغ تسهیلات داده شده به وجود نیاید.

ماده ۵۱ - اصل سپرده‌های قرض الحسنه توسط بانک تضمین می‌شود.

ماده ۵۲ - کلیه بانک‌ها موظف‌اند مانده سپرده‌های قرض الحسنه و تسهیلات قرض الحسنه اعطائی خود را به تفکیک موارد مذکور در تبصره یک ماده ۵۱ در پایه همراه از طریق پایگاه اطلاع‌رسانی رسمی خود برای اطلاع عموم منتشر نمایند.

بخش دوم - سپرده جاری

ماده ۵۳ - رابطه حقوقی سپرده گذار با بانک در سپرده جاری، قرض بدون بهره است و اعطای هرگونه سود در قبال این نوع سپرده‌ها ممنوع می‌باشد.

تبصره ۵ - تعاونی‌های اعتبار و صندوق‌های قرض الحسنه مجاز به افتتاح حساب جاری نمی‌باشند.

ماده ۵۴ - بانک‌ها می‌توانند مانده حساب‌های جاری را پس از کسر ذخایر قانونی و ذخایر احتیاطی که باید برای پاسخگویی به درخواست‌های نقدی مشتریان نگهداری کنند، صرفاً مطابق احکام مقرر در بانک مرکزی بخش

سوم این فصل صرف اعطای تسهیلات به خانوارها و بنگاه‌های اقتصادی نمایند. ^{۱۵} بانک مرکزی می‌تواند با تصویب شورای پول و اعتبار، بانک‌ها را موظف کند بخشی از مانده حساب‌های سپرده جاری

را برای اعطای تسهیلات قرض‌الحسنه به اشخاص و موارد مذکور در ماده ۵۱ این قانون به مصارف برسانند. ^{۱۶}

ماده ۵۵ - اصل سپرده‌های جاری توسط بانک تضمین می‌شود.

بخش سوم - سپرده سرمایه‌گذاری عام

ماده ۵۶ - بانک‌ها می‌توانند وجوه مشتریان خود را تحت عنوان سپرده سرمایه‌گذاری عام در قالب عقد و کالت قبول نموده و جهت تضمین مالی اشخاص حقیقی و حقوقی از طریق عقود با بازدهی معین، یعنی عقود که تعیین نرخ سود آن‌ها در هنگام قرارداد شرعاً جایز است که مانند مرابحه، اجاره به شرط **تملیک، جعاله، استصناع و خرید دین** ^{۱۷}

^{۱۵} در سپرده جاری، رابطه بین بانک و سپرده‌گذار، «عقد قرض» است. برخلاف سپرده‌های قرض‌الحسنه که بانک مرکزی و کارگروه مجلس اتفاق نظر دارند که باید عقد و کالت جایگزین عقد قرض بشود (به پانوش شماره ۱۴ مراجعه شود)، در مورد سپرده‌های جاری بانک مرکزی و کارگروه مجلس بر این باورند که باید تودیع سپرده‌های مزبور در بانک‌ها همچنان براساس عقد قرض باشد. در عین حال، اختلاف نظری به شرح زیر بین بانک مرکزی و کارگروه مجلس وجود دارد: بانک مرکزی قائل است که چون سپرده‌های جاری براساس عقد قرض در اختیار بانک‌ها قرار می‌گیرد، بانک‌ها از «اختیار مطلق» در باره سپرده‌های مزبور برخوردار هستند؛ اما کارگروه مجلس بر این باور است که بانک‌ها نسبت به سپرده‌های جاری که نزد آنها تودیع شده است، صرفاً «در چارچوب قانون» اختیار دارند نه به صورت مطلق. کارگروه بر همین اساس، اولاً: بانک‌ها را ملزم کرده که منابع حاصل از سپرده‌های جاری را (پس از کسر ذخایر قانونی و ذخائر احتیاطی که باید برای پاساژگویی به درخواست‌های نقدی مشتریان نگهداری کنند). جز برای اعطای تسهیلات به خانوارها و بنگاه‌های اقتصادی غیردولتی مورد استفاده قرار ندهند. (به عبارت دیگر، نمی‌توانند از مانده سپرده‌های جاری برای مصرف دیگری از جمله بنگاه‌داری، خرید ملک، سهام یا سایر اوراق بهادار، اعطای تسهیلات به دولت و شرکت‌های دولتی و ... استفاده کنند). ثانیاً: بانک‌ها موظفند در صورتی که بانک مرکزی صلاح بداند، بخشی از منابع حاصل از سپرده‌های جاری را به اعطای قرض‌الحسنه به اشخاص و موارد مذکور در تبصره یک ماده ۵۱ اختصاص دهند. بانک مرکزی و شورای پول و اعتبار در صورت اتخاذ چنین تصمیمی، باید مراقب ریسک نقدینگی بانک‌ها باشند.

^{۱۶} به پانوش شماره ۱۵ مراجعه شود

^{۱۷} جهت گیری کلی طرح حاضر، کوتاه کردن دست دولت، شرکت‌های دولتی و بنگاه‌های اقتصادی بزرگ از بازار پول و سوق دادن آنها به سمت بازار سرمایه، و تخصیص منابع حاصل از سپرده‌های مردم در بانک‌ها، به بنگاه‌های کوچک و متوسط (برای فعال نگاهداشتن سمت عرضه و گسترش اشتغال از طریق تقویت SME ها) و خانوارها کبرای تقویت سمت تقاضاست. از طرف دیگر، تسهیلات اعطائی به خانوارها و بنگاه‌های کوچک و متوسط معمولاً در مبالغ و اندازه‌های کوچک است. وقتی اندازه تسهیلات کوچک است، اعطاء آن از طریق عقود مشارکتی عملاً ممکن نیست؛ زیرا تحمل هزینه‌های نظارت بر موضوع قرارداد برای بانک مقرون به صرفه نمی‌باشد. تجربه سی ساله گذشته هم نشان داده است که بانک‌ها به دلیل ناتوانی از نظارت بر عملیات مشارکت، در عمل، مجبور به «صوری سازی» قراردادهای مشارکت، مضاربه و مانند آن شده و برخلاف مقتضای عقود مزبور، نرخ سود ثابتی را به گیرنده تسهیلات، تحمیل و از وی دریافت نموده‌اند. این اشکال به بانک‌ها بر نمی‌گردد؛ بلکه طبیعت تسهیلات کوچک این است که در قالب «مشارکت واقعی» قابل اجرا نیستند. به همین دلیل بسیاری از بانک‌های اسلامی دنیا، عقود مشارکتی را از مجموعه ابزارهای خود حذف کرده و عملیات خود را تا حد نزدیک صد در صد، بر عقد «مرابحه» متمرکز نموده‌اند. طرح حاضر، بین تسهیلات کوچک و بزرگ تفاوت قائل شده، ارائه تسهیلات از محل سپرده‌های سرمایه‌گذاری عام را (که معمولاً به لحاظ مبلغ کوچک هستند) صرفاً در قالب عقود با بازدهی معین تجویز نموده است. در عین حال، برای بهره‌مند شدن اقتصاد کشور از برکات عقود مشارکتی (توزیع ریسک‌های ناشی از تولید و ...)، مقرر شده است که ارائه تسهیلات از محل «سپرده‌های سرمایه‌گذاری خاص» که طبق قانون از حداقل معینی کوچک

کسر حق الوکاله خود، به نسبت مبلغ و مدت سپرده گذاری بین سپرده گذاران تقسیم کنند.

تبصره ۱ - هدف اصلی از تجهیز سپرده های سرمایه گذاری عام، تضمین سرمایه در گردش واحدهای تولیدی و تضمین مالی خانوارها برای ساخت، تولید یا خرید محصولات داخلی است. حد تسهیلات قابل پرداخت از محل سپرده های سرمایه گذاری عام، با توجه به هدف مذکور، توسط شورای پول و اعتبار تعیین می شود.

تبصره ۲ - از تاریخ تصویب این قانون، سپرده های سرمایه گذاری که در اختیار بانکهاست، تحت عنوان سپرده سرمایه گذاری عام شناخته می شود و تسهیلاتی که پس از آن از محل سپرده های مزبور اعطا می شود باید مطابق مقررات این قانون باشد.

* احکام مربوط به بازپرداخت و نرخ سود سپرده سرمایه گذاری عام

ماده ۵۷ - بانکها می توانند اصل سپرده های سرمایه گذاری عام را تعهد یا بیمه نموده و به سپرده گذاران، سود علی الحساب پرداخت نمایند؛ اما نمی توانند در هنگام سپرده گیری، نرخ را به عنوان نرخ سود قطعی اعلام یا تضمین کنند.^{۱۸} بانکها موظف اند بلافاصله پس از تائید صورت های مالی آنها توسط بانک مرکزی، مابه التفاوت سود علی الحساب پرداخت شده و سود قطعی را به حساب سپرده گذاران واریز کنند.

ماده ۵۸ - حداکثر نرخ سود علی الحساب قابل پرداخت به سپرده های سرمایه گذاری عام توسط شورای پول و اعتبار تعیین می گردد. نرخ مزبور بسته به کوتاه مدت، میان مدت یا بلند مدت بودن سپرده گذاری، حداقل پنج درصد و حداکثر هفتاد درصد «نرخ سود تحقق یافته» در دوره مالی قبل خواهد بود. «نرخ سود تحقق یافته» عبارت است از میانگین وزنی نرخ سود قطعی شد سپرده های سرمایه گذاری عام در شبکه بانکی کشور، بر اساس آخرین صورت های مالی حسابرسی شده بانکها.^{۱۹}

تر نیست بر اسای عقود مشارکتی انجام شود. این تدبیر باعث خواهد شد بانک ها از فضای صوری سازی عقود (که به دلیل بی توجهی قانون گذار به واقعیت پیش گفته به آنان تحمیل شده) خارج شوند و عقود مشارکتی در مواردی که عمالاً ممکن نیست، با عقود مبادله ای (که اجرای آنها نیازی به نظارت گسترده و پرهزینه ندارد) جایگزین شود.

۱۸ از آنجا که منابع حاصل از سپرده های سرمایه گذاری عام فقط در قالب عقود با بازدهی معین تخصیص داده خواهد شد، ممکن است این سؤال مطرح شاهد که چرا بانک نمی تواند سود قطعی را از ابتدا تعیین و تضمین کند؟ پاسخ این است که معلوم نیست همه منابع تجهیز شده، تخصیص داده شود و ممکن است بخشی از آن به دلیل عدم وجود تقاضا نزد بانک بماند. این امر باعث می شود که سود مورد انتظار بانک، لزوماً محقق نشود. به همین دلیل نباید به سپرده گذار از ابتدا سود قطعی وعده داده شود.

۱۹ این ماده، نقش اساسی در مدیریت اقتصاد کشور، اصلاح نظام بانکی و رفتار کارگزاران اقتصادی دارد. در شرایط فعلی، رقابت میان بانک هابر سر «نرخ سود علی الحساب» شکل می گیرد. هر بانکی سعی می کند با پرداخت سود علی الحساب بیشتر، سهم بیشتری از سپرده های مردم را به خود اختصاص دهد. بانک هادر ایان رقابت تا آنجا پیش رفته اند که علیرغم منع صریح بانک مرکزی از پرداخت سود علی الحساب بیش از نرخ مصوب شورای پول و اعتبار، با دور زدن بانک مرکزی، با استفاده از روش های به ظاهر موجهی مثل اعطای تسهیلات ارزان به سپرده گذار، یا ایجاد صندوق های سرمایه گذاری با درآمد ثابت در سازمان باوری و ... سود علی الحساب بیشتری را به سپرده گذاران خود وعده می دهند و پرداخت می کنند. در طرح حاضر، رقابت بانک ها از تنافس بر سر «نرخ سود علی الحساب»

تبصره ۱ - عدم رعایت سقف اعلامی شورای پول و اعتبار توسط بانک‌ها و هرگونه تبلیغ یا تضمین برای پرداخت سود علی‌الحساب بیشتر از میزان اعلام‌شده، ممنوع است. بانک مرکزی موظف است بانک‌های متخلف را به هیأت انتظامی بدوی رسیدگی به تخلفات بانک‌ها معرفی کند.

تبصره ۲ - شورای پول و اعتبار می‌تواند حداکثر دو نوبت در سال، اقدام به تعیین نرخ سود علی‌الحساب سپرده‌های سرمایه‌گذاری عام نماید. بانک‌ها موظف‌اند صورت‌های مالی خود را در زمان‌های موردنظر بانک مرکزی به بانک مزبور تحویل دهند.

تبصره ۳ - بانک‌ها موظف‌اند در قراردادهای سپرده‌گذاری عام که با مشتریان خود منعقد می‌نمایند به این مطلب تصریح کنند که نرخ سود علی‌الحساب قابل پرداخت مربوط به هر مقطع زمانی، مطابق با مصوبه شورای پول و اعتبار (مربوط به همان مقطع) خواهد بود.

تبصره ۴ - بانک مرکزی موظف است حکم این ماده را به گونه‌ای اجرا کند که نرخ سود علی‌الحساب طی یک دوره زمانی معقول، و به صورت تدریجی کاهش یابد.

* احکام مربوط به نرخ سود تسهیلات با بازده معین

(که هیچ مبنای محاسباتی قابل دفاعی ندارد) به تنافس بر سر «نرخ سود تحقق‌یافته» در آخرین دوره مالی قبل، مثلاً در دوره شش‌ماه گذشته، (که مبتنی بر صورت‌های مالی حسابرسی شده توسط حساب‌برسان معتمد بانک مرکزی است و کاملاً قابل استناد و دفاع می‌باشد)، مبدل خواهد شد. رقابت بر سر «نرخ سود علی‌الحساب»، به‌ناچار، باعث افزایش نرخ سود تسهیلات و مالاً افزایش هزینه تولید و تحمیل تورم به جامعه خواهد شد؛ درحالی‌که رقابت بر سر «نرخ سود تحقق‌یافته» علاوه بر این که به افزایش بهره‌وری بانک‌ها و رقابت آن‌ها بر کاهش نرخ حق‌الوکاله‌شان خواهد انجامید، می‌تواند در کنترل «تورم ناشی از فشار هزینه ه (inflation push cost)» (و ایجاد آرامش بیشتر در بازار پول مؤثر باشد. بر اساس طرح حاضر، سقف نرخ سود علی‌الحساب که توسط شورای پول و اعتبار تعیین می‌شود، بسته به «کوتاه‌مدت»، «میان‌مدت» یا «بلندمدت» بودن سپرده‌گذاری، حداقل ۵۱٪ و حداکثر ۷۱٪ نرخ سود تحقق‌یافته در دوره قبل خواهد بود. البته این کار باید به تدریج انجام شود تا سپرده‌گذاران آسیب نبینند و موجب بی‌رغبتی به سپرده‌گذاری در بانک نشود. در صورت تصویب و اجرای این حکم، سپرده‌گذاران به جای این که بانک‌ها را براساس

«وعده نرخ سود علی‌الحساب» ارزیابی و انتخاب کنند، بر اساس «گزارش حسابرسی شده نرخ سود تحقق‌یافته بانک» ارزیابی و انتخاب خواهند کرد. به نظر می‌رسد این، تنها راه جلوگیری از رقابت مسموم و مضر بانک‌ها بر سر نرخ سود علی‌الحساب است؛ پدیده‌ای که سال‌هاست «بخش پولی» کشور را به قیمت تضعیف «بخش واقعی» رونق بخشیده و جذب نموده است. تعیین نرخ سود علی‌الحساب در محدوده پنجاه تا هفتاد درصد نرخ سود تحقق‌یافته، باعث می‌شود که همواره دست بانک مرکزی و شورای پول و اعتبار برای اعمال سیاست‌های پولی (تغییر در نرخ سود تسهیلات، در صورت ضرورت) باز باشد. مشکل فعلی بانک مرکزی که نمی‌تواند نرخ سود تسهیلات را کاهش دهد این است که نرخ سود تسهیلات کاملاً تحت تأثیر نرخ سود علی‌الحساب است؛ به عبارت دیگر، این، نرخ سود علی‌الحساب است که دیکته می‌کند نرخ سود تسهیلات چقدر باید باشد نه تصمیم شورای پول و اعتبار! مشکل، چسبندگی نرخ سود علی‌الحساب است: بانکی که طی قرارداد، خود را به پرداخت ۲۱٪ سود علی‌الحساب (یعنی احتمالاً بیش از نرخ سود قابل تحقق) متعهد کرده، حتماً نمی‌تواند با نرخ ۱۶٪ تسهیلات بدهد. ویژگی مدل مورد استفاده در طرح حاضر این است که فضایی را برای بانک مرکزی و شورای پول و اعتبار و بانک‌ها باز نگه می‌دارد که بتوانند اعمال سیاست کنند.

ماده ۵۹- بانک مرکزی موظف است میانگین وزنی نرخ سود تسهیلات با بازدهی معین، اعطاء شده در کلیه شبکه بانکی کشور را در پایان هر هفته از طریق پایگاه اطلاع‌رسانی رسمی خود منتشر نماید. بانک‌ها موظف‌اند دسترسی برخط بانک مرکزی به اطلاعات موردنیاز برای اجرای این احکام را فراهم نمایند. زمان اجرای این حکم، توسط بانک مرکزی و پس از تدارک و تمهید زیرساخت‌ها و مقدمات لازم تعیین خواهد شد.

ماده ۶۰- بانک مرکزی مجاز است در صورت ضرورت^{۲۱} با تصویب شورای پول و اعتبار سقف نرخ سود تسهیلات عقود با بازدهی معین را با توجه به شرایط اقتصادی کشور، به‌ویژه شرایط و نیازهای مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط و نرخ بازدهی بازارها و ابزارهای رقیب و با رعایت حقوق سپرده‌گذاران، تعیین نماید. در این صورت، بانک‌ها موظف به رعایت نرخ‌های اعلام‌شده هستند و هرگونه رفتاری از سوی آن‌ها که نتیجه آن افزایش سود دریافتی از گیرنده تسهیلات باشد، از جمله، الزام وی به تودیع بخشی از تسهیلات اعطائی نزد بانک، ممنوع است.

ماده ۶۱- اعطای هرگونه تسهیلات به دولت، شرکت‌های دولتی، نهادهای عمومی غیردولتی و شرکت‌های وابسته به آن‌ها و شرکت‌های وابسته به همان بانک‌ها از محل سپرده سرمایه‌گذاری عام ممنوع است.^{۲۲}

^{۲۰} از آنجا که در ماده بعد، تعیین دستوری نرخ سود تسهیلات جز در « موارد ضرورت » ممنوع شده است، رقابت سالم اقتضا میکند که گیرندگان تسهیلات از نرخ اعطای تسهیلات توسط بانکهای مختلف و میانگین وزنی نرخهای مزبور در شبکه بانکی کشور به طور مستمر اطلاع داشته باشند. علاوه بر این، حکم مذکور در ماده ۵۹، موجب شفاف سازی رفتاربانک هادر مواردی است که به حکم ضرورت نرخ سود تسهیلات توسط بانک مرکزی تعیین می شود.

^{۲۱} در یک اقتصاد سالم، تعیین دستوری نرخ سود جز در موارد ضرورت، به مصلحت و مجاز نیست و می تواند به پدیده « سرکوب مالی » منجر شود. از نظر فقهی نیز تسعیر (قیمت گذاری) ممنوع است. بر همین اساس، ماده ۶۱ طرح حاضر تعیین نرخ سود تسهیلات را جز در موارد ضرورت ممنوع کرده است و این از موارد مهم اختلاف این طرح با قانون فعلی است. (البته این بحث مربوط به تسهیلات مبتنی بر عقود مبادله ای است؛ تعیین نرخ سود برای تسهیلات مشارکتی که به موجب عقود با نرخ سود متغیر اعطا می شود، تخصصاً از محل بحث خارج است.) بنابراین، وظیفه بانک مرکزی (و شورای پول و اعتبار) در موارد ضرورت، « تعیین و اعلام » نرخ مزبور است؛ اما در سایر موارد، که ضرورتی برای تعیین نرخ سود تسهیلات وجود ندارد، بانک مرکزی از طریق « محاسبه » نرخ سود (بر اساس میانگین وزنی نرخ سود در قراردادهای منعقد شده بین بانک‌ها و گیرندگان تسهیلات)، نرخ سود تسهیلات را صرفاً « کشف » و اعلام می کند.

^{۲۲} یکی از مشکلات فعلی اقتصاد ایران این است که منابع بانکی توسط دولت، شرکت‌های دولتی و بنگاه‌های اقتصادی بزرگ، « غارت » می شود، درحالی که بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط (که نقش اصلی را در اشتغال دارند) و خانوارها (که نقش اصلی را در رونق سمت تقاضای اقتصاد دارند) در « قحطی منابع بانکی » به سر می‌برند. همان‌طور که در پانوشته شماره ۱۸ گفته شد، جهت گیری طرح حاضر این است که حتی المقدور دست دولت، شرکت‌های دولتی و بنگاه‌های اقتصادی بزرگ از منابع حاصل از سپرده های مردم نزد بانک ها کوتاه شود و این گونه متقاضیان، به سمت بازار سرمایه سوق داده شوند. این امر باعث می شود که «بانک محور» بودن اقتصاد کشور (که جزء معایب آن است) تا حدودی تعدیل شود. در ماده ۶۱، استفاده دولت و شرکت های دولتی از سپرده های سرمایه گذاری مطلقاً ممنوع شده، اما این ممنوعیت برای بنگاه های بزرگ غیردولتی در نظر گرفته نشده است. علت این است که بنگاه های مزبور گاهی برای مدیریت جریان نقدینگی خود نیاز به وجوه کوتاه مدت دارند که تأمین آن از طریق انتشار اوراق بهادار اسلامی (صکوک) ممکن یا به صرفه نیست. البته در

بخش چهارم - سپرده سرمایه‌گذاری خاص

ماده ۶۲ - بانک‌ها می‌توانند به درخواست بنگاه‌های اقتصادی غیردولتی و به منظور تضمین مالی پروژه‌های موردنظر آنان، اقدام به جذب سپرده سرمایه‌گذاری خاص نمایند.^{۳۳} وجوه دریافتی صرفاً باید به مصرف پروژه‌ای برسد که برای آن تجهیز شده است. وجوه حاصل از این نوع سپرده توسط بانک به‌عنوان وکیل سپرده‌گذاران در قالب عقود با بازدهی نامعین (مانند مشارکت، مضاربه، مزارعه، مساقات و سلف)

در اختیار پروژه موردنظر قرار می‌گیرد. حداقل مبلغ قابل تضمین مالی از طریق سپرده خاص، توسط بانک مرکزی تعیین می‌شود و حداکثر آن تابع حکم ماده ۱۰۰ است.

تبصره ۱ - بانک‌ها مکلف‌اند قبل از جذب سپرده خاص، مشخصات پروژه مورد نظارت، دامنه بازدهی احتمالی و نحوه پرداخت سود به سپرده‌گذاران (در صورت حصول) و سایر اطلاعات موردنیاز را به تفکیک هر پروژه به اطلاع سپرده‌گذاران برسانند.

تبصره ۲ - پروژه‌هایی از طریق سپرده سرمایه‌گذاری خاص قابل تضمین مالی هستند که از قابلیت

بانک در مورد هر پروژه مکلف به ایجاد «صندوق» مطابق حسابداری مجزا برخوردار باشند.^{۲۴}

ماده ۱۱۱ طرح، برای استفاده از منابع سپرده سرمایه‌گذاری (اعم از عام و خاص) سقفی در نظر گرفته شده که باعث خواهد شد از «غارت» منابع بانکی توسط بنگاه‌های بزرگ غیردولتی جلوگیری شده و اولویت SME ها و خانوارها در استفاده از منابع مزبور، حفظ گردد.

^{۲۳} علت منع استفاده از سپرده‌های سرمایه‌گذاری خاص توسط دولت و شرکتهای دولتی در پانوش شماره ۲۲ توضیح داده شد. همچنین علت تقسیم بندی سپرده‌ها به دو نوع «عام» و «خاص» در پانوش شماره ۱۳ بیان شده است.

^{۲۴} این شرط، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. اگر پروژه‌های که تأمین مالی می‌شود از قابلیت حسابداری مجزا برخوردار نباشد، امکان تشخیص سود (زیان) آن هم وجود نخواهد داشت. اگر بانک پروژه‌های را که از قابلیت حسابداری مجزا برخوردار نیست، براساس عقود مشارکتی تأمین مالی کند، به ناچار باید سود پروژه را به صورت توافقی تعیین کند که به معنی «صوری سازی» عقد مورد نظر خواهد بود. ممکن است این سؤال مطرح شود که چرا در سپرده‌های سرمایه‌گذاری خاص، استفاده از عقود مبادله‌ای که دارای سود ثابت و از پیش تعیین شده بوده و نیازی به حسابداری مجزا ندارند، تجویز نشده است؟ پاسخ این است که با توجه به محدودیت سقف استفاده از تسهیلات بانکی برای بنگاه‌ها (براساس ماده ۱۱۱ طرح)، اگر بنگاهی مایل به اخذ تسهیلات براساس عقود مبادله‌ای است، می‌تواند مستقیماً از محل سپرده‌های سرمایه‌گذاری عام (که به همین منظور تجهیز شده است) تسهیلات بگیرد و نیازی به استفاده از سازوکار تجهیز سپرده خاص (که نسبت به سپرده عام دشوارتر و پرهزینه‌تر است) نخواهد داشت. نکته مهم دیگر در اختصاص سپرده خاص به عقود مشارکتی، استفاده از ظرفیت ریسک‌پذیری سپرده‌گذاران و مشارکت دادن واقعی آنان در عرصه کسب و کار و تولید است. اگر اعطای تسهیلات از محل سپرده‌های خاص (که به لحاظ مبلغ، «تسهیلات متوسط» محسوب می‌شود) بر اساس عقود مبادله‌ای مجاز دانسته شود، بانک‌ها به دلیل ریسک‌گریزی ذاتی که برای خود و مشتریانانشان دارند، عقود مبادله‌ای را بر عقود مشارکتی ترجیح خواهند داد؛ در حالی که فلسفه ایجاد سپرده خاص، مشارکت دادن مردم در مخاطرات تولید و استفاده از ظرفیت ریسک‌پذیری آنهاست. بنگاه‌ها نیاز در صورتی که پروژه موردنظر دارای سود انتظاری بالا و ریسک پایین باشد، استفاده از عقود مبادله‌ای را ترجیح خواهند داد (که اصطلاحاً کزگزینی (selection adverse) نامیده می‌شود). حکم مندرج در تبصره ۲ ماده ۶۲ به این منظور انشاء شده است که اولاً: از ظرفیت‌پذیرش ریسک در سپرده‌گذاران به نحو مطلوب استفاده شود و ثانیاً: بانک‌ها در پوشش سپرده سرمایه‌گذاری خاص، و به بهانه ناتوانی از نظارت، اقدام به صوری سازی عقود نکنند.

ضوابط مربوط می‌باشد. دستورالعمل چگونگی تشکیل صندوق‌های پروژه متناسب با اندازه و اهداف این

نوع سپرده‌ها ظرف مدت ۳ ماه از تصویب این قانون توسط بانک مرکزی و سازمان باوری اوراق بهادار تهیه و توسط رئیس کل بانک مرکزی و وزیر امور اقتصادی و دارائی ابلاغ خواهد شد. دستورالعمل مزبور باید متضمن سازوکارهای پایش گیری از صوری شدن قرارداد و تحقیق مشارکت واقعی در ریسک، چگونگی حسابداری و تعیین سود یا زیان پروژه و همچنین نحوه مبادله واحدهای صندوق در بازار ثانویه باشد. بازار ثانویه سپرده‌های سرمایه گذاری خاص در درون شبکه بانکی تعریف خواهد شد.

تبصره ۳- بانک‌ها و شرکت‌های وابسته به آن‌ها نمی‌توانند سپرده‌های سرمایه گذاری خاص را قبل از سررسید تضمین نموده یا بازپرداخت نمایند.

تبصره ۴- بانک‌ها می‌توانند به منظور کاهش ریسک سپرده گذاران، علاوه بر پروژه‌های مجزا، بسته‌هایی از چند پروژه را نیز از طریق جذب سپرده سرمایه گذاری خاص تضمین مالی کنند؛ مشروط بر آن که هر یک از پروژه‌ها واجد شرط مذکور در تبصره ۲ این ماده باشد. در این صورت، سود حاصل از کلیه پروژه‌ها به صورت مشاع متعلق به دارندگان آن سپرده سرمایه گذاری خواهد بود.

ماده ۶۳- بانک‌ها می‌توانند اصل سپرده‌های سرمایه گذاری خاص را در سررسید تعهد یا بیمه نمایند. سود علی‌الحساب در طول مدت قرارداد، بر اساس مفاد مندرج در قرارداد و حداکثر تا سقف مذکور در ماده ۵۸ قابل پرداخت است. تضمین یا پرداخت سود علی‌الحساب بیشتر از سقف مزبور به هر عنوان ممنوع است.

بخش پنجم- انتشار اوراق بهادار

ماده ۶۴- بانک‌ها و شرکت‌های تضمین مالی وابسته به آن‌ها می‌توانند به درخواست دولت یا بنگاه‌های اقتصادی، با رعایت قوانین و مقررات مربوط، به‌عنوان ناشر، عامل عرضه یا فروش یا ضامن درانتشار اوراق بهادار اسلامی (صکوک) ایفای نقش نمایند. پذیرش هر گونه تعهد توسط بانک‌ها در فرایند انتشار اوراق بهادار اسلامی صکوک، مستلزم کسب اجازه قبلی از بانک مرکزی است.

ماده ۶۵- اوراق بهادار اسلامی صکوک (می‌تواند به دو شکل «صکوک با بازدهی معین» کدر قالب صکوک اجاره، مباحه، استصناع و مانند آن) یا «صکوک» با بازدهی نامعین» کدر قالب صکوک مشارکت، مضاربه و مانند آن منتشر شود.

ماده ۶۶- نرخ سود قطعی «صکوک با بازدهی نامعین» پس از اتمام پروژه توسط نهاد امین مشخص می‌شود و قابل تعیین یا تضمین در هنگام انتشار نیست.

ماده ۶۷ - نرخ سود «صکوک با بازدهی معین» می تواند از ابتدا به طور قطعی تعیین و توسط بانی تضمین گردد؛ مشروط بر آن که به تشخیص و تأیید بانک مرکزی، قراردادهای زمینه‌ای مورد نیاز از قبیل خرید، فروش، اجاره، تعهد ساخت و که برای انتشار صکوک مزبور باید انجام شود، واقعی بوده و برای بانک مرکزی موظف است از انتشار صکوکی که واقعی بودن ۲۵ فرار از قرض ربوی طراحی نشده باشد. قراردادهای زمینه‌ای آنها احراز نشده است، جلوگیری کند.

ماده ۶۸ - نرخ سود قطعی که برای «صکوک با بازدهی معین» توسط بانی تعهد می شود، تحت هیچ شرایطی نباید از نرخ سود تحقق یافته سپرده‌های سرمایه‌گذاری که موضوع تبصره ماده ۵۸ در آخرین دوره قبل از انتشار صکوک مورد نظر، بیشتر باشد.^{۲۶}

به صورت علی الحساب توسط بانکیا بانی قابل پرداخت است. باقیمانده سود به همراه اصل مبلغ در سررسید پرداخت می شود. احکام این ماده و ماده ۶۷ در مورد سایر «اوراق بهادار با بازدهی معین» که توسط دولت، بانک مرکزی، بانک‌ها و سایر اشخاص منتشر یا تعهد می شود، نیز لازم الاجراست.

ماده ۶۹ - تضمین اصل و سود علی الحساب اوراق منتشر شده برای دولت و شرکت‌های دولتی و وابسته به دولت توسط بانک‌ها ممنوع است.

ماده ۷۱ - بانک عرضه کننده اوراق موظف است هنگام عرضه اوراق به متقاضیان، کلیه اطلاعات مربوط، شامل موضوع سرمایه‌گذاری، دامنه نرخ سود احتمالی، تعهدات بانی، کارمزد بانک، نحوه بازپرداخت و را به اطلاع آنان برساند.

ماده ۷۱ - اوراق بهادار اسلامی صکوک (بانام بوده و قابل انتقال به غیر صرفاً در بازار ثانویه است. بانک‌ها و شرکت‌های زیرمجموعه آنها نمی توانند اوراق بهادار اسلامی (صکوک) را قبال از سررسید خریداری نمایند.

^{۲۵} برخلاف تسهیلات کوچک که در مورد آنها، به دلیل عدم امکان یا به صرفه نبودن تحقیق درباره صوری یا واقعی بودن عقود، با پدیده «تحقیق ناپذیری» (verifiability-non) (مواجه هستیم، در تسهیلات کلان، امکان بررسی و تحقیق برای بانک اعطاکننده تسهیلات، و امکان نظارت برای بانک مرکزی کاملاً فراهم است. مثلاً در جریان انتشار صکوک، بانی که برای تأمین کالای مورد نیاز خود به پول نیاز دارد، از بانک یا شرکت تأمین مالی (نهاد واسط) درخواست انتشار صکوک مراحه یا اجاره می کند. نهاد واسط باید با پولی که از طریق انتشار صکوک تجهیز می کند، کالای مورد نظر را برای دارندگان اوراق صکوک بخرد و به قیمت بالاتر به بانی بفروشد یا اجاره دهد. مثال عینی و تحقق یافته در این زمینه، انتشار اوراق صکوک اجاره برای شرکت هواپیمایی ماهان است. تشخیص این که شرکت ماهان واقعاً هواپیما می خرد یا به اسم خرید هواپیما وجه را جمع آوری و آنها را در محل دیگری خرج می کند (معامله صوری)، برای بانک تسهیلات دهنده و بانک مرکزی کارچندان مشکلی نیست. به عبارت دیگر در تسهیلات کلان ویژگی «تحقیق پذیری» (verifiability) وجود دارد. حکم مذکور در ماده ۶۷ با توجه به همین واقعیت انشاء شده و مفهوم آن این است که اگر معاملات زمینه‌ای انتشار صکوک واقعی نباشد، انتشار آنها مجاز نیست.

^{۲۶} علت انشاء این حکم این است که دولت و بنگاه های اقتصادی بزرگ نتوانند با پرداخت سودهای بالاتر از نرخ سود متداول در بازار پول، منابع بانکی را به سمت خود بکشند و بنگاه های کوچک و متوسط و خانوارها را در مضیقه مالی قرار دهند.

نگهداری صکوک مربوط به سایر بانک‌ها، با هدف مدیریت نقدینگی در محدوده ای که بانک مرکزی اجازه می‌دهد، از شمول این حکم مستثناست.

ماده ۷۲- انتشار اوراق برای اشخاص خارجی و نمایندگی‌های داخلی آنان علاوه بر مجوز مذکور در ماده ۶۴- نیازمند اخذ مجوز از وزارت امور اقتصادی و دارایی است.

ماده ۷۳- بانک‌ها با مجوز بانک مرکزی و در چارچوب قوانین مربوط می‌توانند با ایجاد صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر، اقدام به تجهیز منابع و فروش واحدهای سرمایه‌گذاری صندوق به سپرده‌گذاران نمایند. منابع صندوق سرمایه‌گذاری خطرپذیر (اعم از واحدهای سرمایه‌گذاری فروخته شد، منابع دولتی و غیردولتی و ...) باید صرفاً برای تضمین مالی فعالیت‌های نوآورانه به صورت مشارکت در سود و زیان هزینه شود. آیین‌نامه نحوه تشکیل و فعالیت صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر به پیشنهاد مشترک بانک مرکزی و وزارت امور اقتصاد و دارایی، به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ماده ۷۴- اساسنامه صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر باید به تأیید بانک مرکزی و سازمان بوری اوراق بهادار برسد. چگونگی خرید و فروش واحدهای صندوق در بازار ثانویه، نحوه خروج صندوق از پروژه‌هایی که توسط صندوق تضمین مالی می‌شوند و نحوه تسویه حساب صندوق با دارندگان واحدهای سرمایه‌گذاری، در اساسنامه صندوق مشخص می‌شود.

ماده ۷۵- بانک‌ها می‌توانند برای ایجاد صندوق‌های سرمایه‌گذاری خطرپذیر، به هار میزان از مشارکت بخش خصوصی استفاده کنند.

ماده ۷۶- مشارکت در ایجاد «صندوق‌های سرمایه‌گذاری با درآمد ثابت» و «صندوق‌های سرمایه‌گذاری مختلط» به هر میزان، مدیریت صندوق‌های مزبور و خرید و فروش واحدهای آن‌ها توسط بانک‌ها ممنوع است.^{۲۷}

بخش ششم- مقررات ویژه عقود

ماده ۷۷- درخواست و اعطای هرگونه تسهیلات در قالب عقد مرابحه، اجاره به شرط تملیک، جعاله و کلیه استصناع، از طریق سامانه‌ای که توسط هر بانک برای این منظور ایجاد می‌شود، مجاز خواهد بود.^{۲۸} کلیه کالاها

^{۲۷} انشاء این حکم برای جلوگیری از دور زدن تکلیف مذکور در ماده ۵۸ توسط بانک هاست.

^{۲۸} یکی از ناهنجاری‌های موجود در نظام بانکداری کشور، رواج استفاده از «عقود صوری» است. در عقود دارای بازدهی معین مثال مرابحه، اجاره به شرط و ...، تعیین قطعی سود از ابتدا هیچ اشکالی ندارد و احدی از فقهای عظام، متعرض صحت چنین عقودی نشده‌اند. بنابراین، تعیین سود در هنگام قرارداد (به صورت ante-ex) مایه نگرانی نیست؛ آنچه در مورد این عقود باعث نگرانی جدی شده این است که از عقد مورد نظر (مثلاً مرابحه) جز اسم، چیزی وجود ندارد و واقعاً مبیعی در کار نیست؛ فروشنده و خریداری هم در کار نیست. قصد جدی بانک این است که پولی را به متقاضی بدهد و اصل آن را به همراه سود معین در سررسید بازپس بگیرد (یعنی «اقراض») قصد جدی متقاضی هم «اقراض» است. منتها چون در قانون بانکداری بدون ربا اقراض و اقتراض به همراه سود

و خدماتی که مبادله آنها من شرعی و قانونی نداشته باشد، پاس از درخواست مشتری، قابل تضمین مالی توسط بانک می‌باشد؛ مشروط بر آن که عرضه‌کننده (یا سازنده) کالا یا خدمت موردنظر، در سامانه مذکور ثبت‌نام نموده باشد. در قراردادی که هنگام ثبت‌نام میان عرضه‌کننده و بانک منعقد می‌شود، عرضه‌کننده وکالت بانک را برای اجرای عقود موردنظر می‌پذیرد. بانک مرکزی می‌تواند سامانه یکپارچه‌ای برای این منظور ایجاد و کلیه بانک‌ها را ملزم کند که تسهیلات موضوع این ماده را از طریق سامانه مزبور پرداخت نمایند.

ماده ۷۸- درخواست و اعطای تسهیلات در قالب عقد خرید دین از طریق سامانه‌ای که به همین منظور توسط هر بانک ایجاد می‌شود، مجاز خواهد بود. سامانه مزبور باید به گونه‌ای طراحی شده باشد که بتواند منشأ دین مورد معامله را شناسایی و مستندات آن را ثبت نموده و امکان حصول اطمینان از بانک مرکزی می‌تواند سامانه

مجاز شمرده نشده، طرفین از عقد مرابحه به عنوان جایگزین و «پوشش» استفاده می‌کنند. مشکل دیگر که حتی با چشمپوشی از ایراد اول، یعنی با فرض واقعی بودن عقد موردنظر، بازم وجود دارد و باید برای آن چاره‌ای اندیشید، این است که بانک، گیرنده تسهیلات را وکیل خود می‌کند تا مثالاً «به نیت بانک» کالا را از فروشنده برای بانک «بخرد» و سپس آن را «به نیت بانک» به قیمت بیشتر و به صورت نسیه به خودش «بفروشد». تجربه نشان داده است که گیرنده تسهیلات چنین مقدماتی را در نظر نمی‌گیرد و این موارد را «تفصیلاً» قصد نمی‌کند. ممکن است بعضی از فقهاء قصد اجمالی را در این مورد کافی ندانند و براین نظر باشند که خریدار هنگام هر بار خرید با استفاده از

کارت مرابحه، باید نیت کند که کالا را به نیابت بانک برای بانک می‌خرد، سپس آن را به نیابت بانک به خودش می‌فروشد و در اینصورت، مشکل دوم هم، جدی است و باید برای آن چاره‌ای اندیشید. در ماده ۷۷ تلاش شده که این دو مشکل تا حدودی مدیریت شده و از شدت آنها کاسته شود. براساس حکام مذکور در ماده ۷۷، عرضه‌کنندگان کالاها و خدمات در صورتی می‌توانند کالاها و خدمات خود را با استفاده از تسهیلاتی که بانک به مشتری می‌دهد، بفروشند که معامله موردنظر را در سامانه‌ای که بانک به همین منظور طراحی کرده، ثبت کنند. مشتری هم درخواست خود را از طریق همین سامانه که مثلاً از طریق کشیدن کارت اعتباری (به اطلاع بانک می‌رساند و در صورت وجود اعتبار کافی در کارت، کالا یا خدمت توسط فروشنده به مشتری تحویل، و وجه آن از طریق سامانه به حساب فروشنده واریز می‌شود.

همزمان، خریدار معادل مبلغ کالای بعلاوه سود مرابحه به بانک بدهکار می‌شود. امتیاز اول این روش این است که عملیات خرید و فروش به صورت شفاف انجام می‌شود، خریدار، مالیات بر خرید کارزش افزوده (و فروشنده، مالیات بر سود را می‌پردازد. از منظر بازدارندگی، از آنجا که این روش برای طرفین ایجاد هزینه می‌کند، انگیزه آن‌ها را برای تخلف ارتکاب عقد صوری کاهش خواهد داد. ضمن این که در متن ماده ۷۷ آمده است که «کلیه کالاها و خدماتی که مبادله آنها منع شرعی و قانونی

نداشته باشد، پس از درخواست مشتری، قابل تأمین مالی توسط بانک می‌باشد». بنابراین، افراد می‌توانند با ورود به سامانه پیش گفته، برای خرید انواع کالاها و خدمات از بانک تقاضای تأمین مالی کنند که بر خلاف وضعیت فعلی که استفاده از عقد مرابحه و مانند آن برای خرید بسیاری از کالاها و خدمات مجاز نیست و افراد «مجبور» می‌شوند برای خرید کالایی مورد نیاز خود، چنین وانمود کنند که کالای دیگری را که بانک برای خرید آن تسهیلات می‌دهد- خریده‌اند! کلیه فروشگاهها، کارخانه و صنایع، بیمارستانها، مراکز ارائه خدمات آموزشی، تفریحی و ... از طریق اتصال به این سامانه می‌توانند کالاها و خدمات خاص خود را با استفاده از تسهیلات بانکی به صورت اقساطی به خریدار بفروشند. امتیاز دوم روش پیشنهادی این است که به جای این که مشتریان ککه میلیونها نفر هستند و آموزش و توجیه همه آنها کار بسیار ساخت و احیاناً غیرممکنی است (وکیل بانک شوند، عرضه‌کنندگان که تعداد آنها به مراتب کمتر و آموزش و توجیه آنها آسانتر است) وکیل بانک خواهند شد. در این روش، اگرچه بازم این امکان وجود دارد که «مقدمات قصدی» الزم برای تحقق عقود توسط فروشنده اعمال نشود، اما به هر حال، نسبت به رویه فعلی، کارآمدتر است.

یکپارچه‌ای برای این منظور ایجاد و کلیه واقعی بودن آن را فراهم نماید. بانک‌ها را ملزم کند که تسهیلات موضوع این ماده را پاس از ثبت در سامانه مزبور پرداخت نمایند.^{۲۹}

دستورالعمل اجرایی این ماده و ماده ۷۷، شامل زمان‌بندی اجرا و اقدامات موردنیاز برای جلوگیری از صوری شدن عقود، به پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

ماده ۷۹- در قرارداد سلف رعایت شرایط زیر الزامی است:

الف- تولیدات موضوع قرارداد بایستی سهل البیع بوده و توسط متقاضی تولید شود؛

ب- در قرارداد سلف، فقط قیمت خرید و زمان تحویل کالا تعیین خواهد شد. مبلغ کل قرارداد باید یکجا توسط بانک به گیرنده تسهیلات پرداخت شود؛

ج- فروش کالای خریداری‌شده قبل از سررسید به فروشنده یا اشخاص ثالث ممنوع است؛

د- بانک می‌تواند ضمن عقد سلف به متقاضی تسهیلات و کالت دهد کاه پاس از حصول سررسید، موضوع قرارداد سلف را به قیمت بازار یا به قیمت توافقی به خود یاد به دیگری بفروشد. در هر حال، قیمت فروش نباید در هنگام انعقاد قرارداد سلف به صورت قطعی تعیین یا تضمین شود.

ماده ۸۱- اجاره به شرط تملیک بانکی تاب عموماً قانون مدنی، مقررات این قانون و توافقات طرفین بوده و احکام قانون مدنی در با اجاره در مورد آن اجرا نمی‌شود.

ماده ۸۱- طرح‌های مشمول قراردادهای مبتنی بر عقود با بازده نامعین تا حصول درآمد و بازدهی، از شمول ضوابط حسابداری تعهدی مستثنا بوده و درآمد آن‌ها پاس از مشخص شدن میزان بازدهی، شناسایی می‌شود.

ماده ۸۲- دستورالعمل اجرایی عقود مذکور در این قانون، باید به تصویب هیأت نظارت و تأیید شورای فقهی برسد.

ماده ۸۳- بانک مرکزی موظف است در دستورالعمل‌های مرتبط با هر یک از ابزارهای تجهیز و تخصیص منابع، مواردی که رعایت آن در قراردادهای فی مابین بانک و مشتریان ضروری است را تعیین و پس از تأیید شورای فقهی به بانک‌ها ابلاغ نماید و بر اعمال موارد مذکور نظارت نماید بانک‌ها مکلف‌اند نمونه کلیه قراردادهایی را که طراحی می‌کنند، برای ارائه به شورای فقهی، در اختیار بانک مرکزی قرار دهند.

^{۲۹} استفاده از عقد خرید دین در صورتی مجاز است که دین مورد معامله، واقعی باشد. حکم مذکور در ماده ۷۸ برای جلوگیری از استفاده صوری از عقد مزبور انشاء شده است. اتصال سامانه مذکور در این ماده با سامانه نظام جام مالیاتی کشور، احتمال ارتکاب تخلف استفاده صوری از عقد خرد دین (را تا حدود زیادی کاهش می‌دهد.

بخش هفتم - وصول مطالبات و جریمه تأخیر

ماده ۸۴ - مطالبات بانک‌ها از محل اصل و سود کیا کارمزد (تسهیلات اعطایی یا تعهدات ایجادی باید در سررسید یا زمان‌های معین شده در قرارداد بازپرداخت شود. **عدم بازپرداخت، تخلف محسوب شاد و حسب مورد، مطابق ماده ۸۵ این قانون، مستوجب پرداخت جریمه است.**^{۳۰}

ماده ۸۵ - نرخ جریمه تأخیر در مورد انواع قراردادها با پیشنهاد بانک مرکزی و تصویب هیات نظارت تعیین می‌شود. هیات نظارت موظف است در تعیین نرخ جریمه تأخیر، نوع گیرندگان تسهیلات و موارد مصرف،

^{۳۰} یکی از چالش‌های جدی نظام بانکی کشور، که مکرراً مورد اعتراض مراجع عظام تقلید واقع شده، موضوع خاص دیر کرد جریمه تسهیلات است. این چالش از آنجا ناشی می‌شود که در بانکداری اسلامی تسهیلات در قالب عقودی مثل بیع، اجاره، مضاربه، جعاله و مانند آن به گیرنده تسهیلات اعطا می‌شود و گیرنده تسهیلات موظف است در سررسید، بدهی خود را به بانک بپردازد. به عبارت دیگر، در سررسید، دین گیرنده تسهیلات به بانک، حال میشود. اگر گیرنده تسهیلات در پرداخت بدهی خود تأخیر کند، چه خواهد شد؟ از یک طرف، وجوهی که در اختیار گیرنده تسهیلات است متعلق به سپرده‌گذاران و بانک است و چنانچه هیچ تدبیری برای تنبیه بدهکار متأخر اندیشیده نشود و پول همچنان و بدون هیچ هزینه‌ای در اختیار وی باقی بماند، مستلزم تحمیل ضرر و زیان به سپرده‌گذار و بانک و باعث اختلال در نظام بانکی خواهد بود. از طرف دیگر، نمیتوان از بدهکار، برای دوره تأخیر «سود» گرفت؛ چون معامله جدیدی انجام نشده که سودی در کار باشد. به عبارت دیگر، در این که بدهکار متأخر که البته اگر معسر و مشمول حکم قرآنی «و ان كان ذو عسره فنظرة الی میسره» نباشد، باید با پرداخت اصل مبلغ یا بیش از اصل و سود تسهیلات، تنبیه شده و ضرر و زیان که به عبارت دقیق‌تر، عدم النفع (سپرده‌گذاران جبران شود، بحثی نیست. مسأله این است که از نظر فقهای، این مازاد با چه راهکار اساسی قابل اخذ است؟ رویه فعلی، اخذ مازاد «به موجب التزام» است؛ به این معنی که گیرنده تسهیلات در هنگام قرارداد، «ملتزم» می‌شود که در صورت تأخیر، مبلغی که اصطلاحاً «وجه التزام» نامیده می‌شود (متناسب با مدت تأخیر به بانک بپردازد. پیشنهاد بانک مرکزی در پیش نویس لایحه دولت بر همین مبنا تنظیم شده است: «بانکها می‌توانند هنگام انعقاد قراردادهای اعطای تسهیلات و یا سایر قراردادها با مشتری، به صورت شرط ضمن عقد، طرف قرارداد را متعهد کنند که در صورت نقض تعهد و یا تخلف از پرداخت به موق بدهی، متناسب با مبلغ و مدت تأخیر، مبلغی را به عنوان وجه التزام تأخیر تأدیه دین به بانک بپردازد.» این پیشنهاد، تکرار رویه فعلی بانکهاست و به هر دلیل، مکرراً مورد اعتراض مراجع معظم تقلید واقع شده است. نکته قابل توجه در این رویه که به احتمال زیاد، همین نکته زمینه ساز اعتراض فقها شده (این است که مبلغ مازاد یا همان «وجه التزام»، عیناً به بانک تسهیلات دهنده پرداخت میشود و همین این امر، شبهه ربا را دامن می‌زند. در طرح حاضر، برای حل مسأله، روش دیگری پیشنهاد شده است. در این پیشنهاد، مازاد دریافتی از بدهکار به موجب «الزام» دریافت می‌شود نه به موجب «التزام». به همین دلیل، وجه دریافتی از بدهکار متأخر، «جریمه» نامیده می‌شود نه «وجه التزام». پرداخت بدهی در زمان مقرر، تکلیف بدهکار است و تعلق در پرداخت به موقع، «تخلف» محسوب میشود و قانونگذار میتواند برای تخلف، «جریمه» وضع کند. تفاوت «جریمه» با «وجه التزام» این است که جریمه «به موجب الزام قانونی» دریافت می‌شود اما وجه التزام «به موجب التزام شخصی مبتنی بر قرارداد» اخذ می‌گردد؛ به همین دلیل، جریمه برخلاف وجه التزام، که به بانک داده میشود، باید به دولت پرداخت شود. مهمترین اشکال رویه فعلی که همان پیشنهاد بانک مرکزی است (این است که بانک در دوره تأخیر، علاوه بر نرخ سود مندرج در قرارداد، مبلغ اضافی به نام «وجه التزام» را هم دریافت می‌کند، یعنی نرخ سود مؤثر بانک در دوره تأخیر، عملاً افزایش پیدا میکند. یعنی درست است که با دریافت وجه التزام، گیرنده تسهیلات تنبیه میشود، اما همزمان، بانک که علی‌القاعده، بخشی از تقصیر هم، به دلیل قصور در اعتبارسنجی مشتری یا اخذ وثیقه مناسب و ... متوجه اوست، ظاهراً تشویق میگردد. براساس پیشنهاد مطرح شده در طرح حاضر، بدهکار متأخر، «متخلف» محسوب شده و به موجب قانون، ملزم به پرداخت جریمه است. سقف جریمه را هم قانون تعیین میکند. جریمه توسط دولت و بانک مرکزی دریافت میشود و در صورتی که بانک مرکزی، بانک را مقصر نداند، میتواند بخشی از جریمه دریافتی را برای جبران ضرر و زیان سپرده‌گذاران، به بانک برگرداند. در این روش، دست بانک مرکزی برای بخشش یا تخفیف جرائم مذکور در صورت نیاز، تشدید جرایم مجاز در قانون (باز می‌شود؛ بانک‌ها از تبدیل مطالبات خود به «مطالبات سررسید گذشته» نفع ظاهری (ریالی) نخواهند برد و در نتیجه، برای دریافت به موقت اقساط، انگیزه و اهتمام بیشتری خواهند داشت؛ با «تخلف» محسوب شدن تأخیر، امکان فرهنگ سازی و اعمال تنبیهات غیربانکی برای بدهکاران متأخر فراهم خواهد شد؛ و از همه مهمتر، با عدم پرداخت مستقیم مبلغ مازاد به بانک، شبهه ربا، برطرف میشود. این شیوه مواجهه با بدهکار متأخر، با روایات نبوی «لای الواجاد یحال عرضاه و عقوبته» پشتیبانی میشود.

مدت تأخیر و فاصله زمان پرداخت از زمان سررسید، منافع سپرده‌گذاران و شرایط و اوضاع اقتصادی کشور را مدنظر قرار دهد.

ماده ۸۶- مبلغ جریمه توسط بانک از گیرنده تسهیلات دریافت و به حساب ویژه‌ای نزد بانک مرکزی واریز می‌شود. بانک مرکزی بخشی از جریمه دریافتی را، حداکثر تا نرخ سود مندرج در قرارداد، به منظور حفظ منافع سپرده‌گذاران، به بانک برمی‌گرداند. باقی‌مانده جریمه توسط بانک مرکزی به حساب صندوق ضمانت سپرده‌ها واریز می‌شود.

ماده ۸۷- دریافت هرگونه سود یا کارمزد علاوه بر جریمه، از تسهیلات گیرنده‌ای که مشمول جریمه تأخیر شده (صرفاً نسبت به همان بخش از بدهی که مشمول جریمه شده)، یا ضامن وی، ممنوع است. همچنین اخذ سود از سود، سود از جریمه، جریمه از جریمه و جریمه از سود مطلقاً ممنوع است. بدهکار در صورت تأخیر در پرداخت بدهی خود به بانک، صرفاً موظف به بازپرداخت اصل بدهی، و پرداخت جریمه موضوع ماده ۸۵ است.^{۳۱}

ماده ۸۸- کلیه مراجع قضایی و دوایر اجرایی ثبت و دفاتر اسناد رسمی مکلف‌اند بر اساس مفاد اسناد و قراردادهای تنظیمی نسبت به صدور حکم و اجراییه و وصول مطالبات، شامل اصل و جریمه متعلقه، حسب درخواست بانک اقدام نمایند.

ماده ۸۹- بانک‌ها موظف‌اند هرگونه تأخیر در بازپرداخت اقساط تسهیلات را در سامانه‌ای که به همین منظور توسط بانک مرکزی ایجاد می‌شود، ثبت نمایند. اعطای تسهیلات جدید به اشخاصی که تسهیلات غیر جاری داشته باشند، تاب ضوابط اعلامی از سوی بانک مرکزی است.

ماده ۹۱- بانک مرکزی موظف است ظرف شش ماه از تاریخ ابلاغ این قانون، دستورالعمل شیوه‌های ممانعت از تأخیر در بازپرداخت اقساط تسهیلات را با استفاده از انواع سازوکارهای انگیزشی شامل مشوق‌ها و محدودیت‌های غیر بانکی و بانکی (از جمله محدودیت در ارائه خدمات بانکی، کاهش رتبه اعتباری تسهیلات گیرنده، اعمال محدودیت کلی یا جزئی در خدمات کارت‌های بانکی تسهیلات گیرنده^{۳۲} و اعضای خانواده وی و) تهیه و به تصویب هیأت نظارت برساند.^{۳۳}

^{۳۱} همچنان که در پانوش شماره ۳۱ گفته شد، دریافت سود از گیرنده تسهیلات، بعد از پایان دوره قرارداد، با استناد به قرارداد، موجه نیست. به طریق اولی، دریافت سود از سود پرداخت نشده ناشی از قرارداد، یا اخذ جریمه از سود و جریمه پرداخت نشده، مشروع نیست.

^{۳۲} یکی از معضلات فعلی این است که جریمه (یا وجه التزام) لزوماً کارآمد نیست. کسی که بنای پرداخت اصل و سود تسهیلات را نداشته باشد، جریمه را هم نخواهد پرداخت! چه بسا اعمال تنبیهات غیر پولی مثل کاهش رتبه اعتباری یا ایجاد محدودیت در خدمات بانکی و مانند آن، در انگیزه مندرکدن و وادار ساختن افراد به پرداخت اقساط بانکی کارآمدتر باشد. معضل دیگری که با برقراری تنبیهات غیرپولی تاحدودی کاهش خواهد یافت این است که اثبات اعسار برای

ماده ۹۱- اگر اعسار یا ورشکستگی بدهکار بانکی به حکام دادگاه ثابت شده باشد، آن بخش از جریمه که موضوع ماده ۸۵) که باید به صندوق ضمانت سپرده‌ها واریز می‌شود، از گیرنده تسهیلات دریافت نخواهد شد.

ماده ۹۲- در صورت اثبات اعسار یا ورشکستگی بدهکار بانکی، ضامن یاد ضامین مکلف به ایفای تعهدات وی، مطابق با قرارداد منعقد و مفاد این قانون می‌باشند مگر این که اعسار یا ورشکستگی آنان نیز به حکم دادگاه اثبات شده باشد.

بخش هشتم- سایر مقررات ناظر بر انواع سپرده گیری و اعطای تسهیلات

ماده ۹۳- کلیه بانک‌ها موظف‌اند در سپرده گیری و ارائه تسهیلات، احکام مذکور در این قانون و دستورالعمل‌های ابلاغی بانک مرکزی از جمله تودیع سپرده قانونی، رعایت نسبت کفایت سرمایه، رعایت حدود سرمایه‌گذاری و تسهیلات کلان و سایر مواردی که می‌تواند به کاهش قدرت تسهیلات دهی یاد کاهش سودآوری بانک منجر شود، را رعایت کنند. بانک‌ها موظف‌اند در قراردادهایی که با سپرده‌گذاران منعقد می‌کنند، بر التزام عملی خود به ضوابط و الزامات قانونی تصریح کرده، سپرده‌آنان را مبتنی بر شرط مذکور بپذیرند.

ماده ۹۴- بانک‌ها موظف‌اند علاوه بر آموزش دقیق این قانون و آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های مرتبط با آن به کارکنان خود، مشتریان خود را نسبت به ماهیات، شرایط و موضوع قرارداد موردنظر مطلع نمایند و یک نسخه از قرارداد را در اختیار مشتری قرار دهند.^{۳۳}

تبصره- بانک مرکزی موظف است عملکرد بانک‌ها در اجرای این ماده را در رتبه‌بندی بانک‌ها موضوع ماده ۱۳۵ لحاظ نماید.

ماده ۹۵- اعطای تسهیلات و اعتبارات به بنگاه‌های اقتصادی توسط بانک‌ها و مؤسسات اعتباری باید از توجیه فنی، مالی و اقتصادی برخوردار باشد.

افزادی که «تسهیلات خرد» از بانک‌ها می‌گیرند (مثلاً وام سه میلیون تومانی ازدواج) و به دلیل عدم تمکن، در پرداخت اقساط تأخیر می‌کنند، به راحتی ممکن (یعنی مقارون به صرفه) نیست؛ در نتیجه، هیچ‌گاه چنین افرادی «معسر» تلقی نشده و مشمول تخفیفات و معافیت‌های ناشی از اعسار قرار نمی‌گیرند درحالی که ممکن است چنین افرادی واقعاً معسر باشند که در بسیاری از مواقع هم چنین است. در صورت برقراری تنبیهات غیرمالی، می‌توان گیرندگان تسهیلات خرد را در صورت تأخیر در پرداخت اقساط، فقط با ابزارهای غیرپولی مورد تنبیه قرار داد.

^{۳۳} یکی از دلایل ناآگاهی مشتریان بانک‌ها نسبت به احکام قانونی و اقتضانات و الزامات بانکداری بدون ربا این است که بانک‌ها براساس یک رویه معمول و به اصطلاح قانون نانوشته از تسلیم نسخه‌ای از قرارداد به مشتریان خود و ضامین آنها امتناع می‌کنند. این رویه غلط باعث شده است که گیرندگان تسهیلات معمولاً نسبت به مفاد قراردادی که فیما بین آنها و بانک منعقد شده، هیچ اطلاعی ندارند و به همین دلیل، کسی که براساس عقد مراحه یا اجاره به شرط تملیک و مانند آن از بانکی تسهیلات گرفته است، معامله مزبور را اینگونه گزارش می‌کند که: «وام ۲۴ درصد گرفته‌ام». حکم مذکور در انتهای ماده ۹۴ برای تصحیح رفتاربانک‌ها و الزام آنها به تسلیم نسخه‌ای از قرارداد به مشتری، انشاء شده است.

ماده ۹۶- ضوابط تعیین حداکثر نرخ حق الوکاله برای انواع سپرده‌های سرمایه‌گذاری توسط بانک مرکزی پیشنهاد شده و به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

ماده ۹۷- بانک‌ها موظف‌اند قبل از اعطای تسهیلات یا قبول هرگونه تعهد، از عدم ممنوعیت متقاضی برای دسترسی به تسهیلات و سایر خدماتی که متضمن ایجاد تعهد برای بانک است، اطمینان حاصل نمایند. همچنین باید رأس یا از طریق مؤسسات موضوع ماده ۱۱۱ این قانون نسبت به اعتبارسنجی مشتریان و ضامنین اقدام کنند و با اخذ وثایق یاد تضمین لازم و متناسب با نتایج اعتبارسنجی، در چارچوب دستورالعمل‌های بانک مرکزی، از بازپرداخت تسهیلات یاد ایفایی تعهدات مشتری اطمینان حاصل نمایند.

تبصره ۱- وثایق و تضامین قابل قبول عبارت‌اند از: اموال منقول و غیرمنقول، انواع گواهی سپرده موضوع ماده ۱۱۳، انواع اوراق بهادار (اعم از صکوک، سهام، اسناد خزانه اسلامی و مانند آن)، اموال و دارائی‌های فکری قابل مبادله، سفته، ضمانت اشخاص ثالث، بیمه‌نامه اعتباری شرکت‌های بیمه، ضمانت‌نامه مؤسسات تضمین تعهدات که موضوع ماده ۱۱۹) و ضمانت‌نامه صادره از بانک‌های دیگر (عام از داخلی یا خارجی) و سایر اموالی که قابلیت ارزیابی داشته باشند.

تبصره ۲- در وثیقه‌های بانکی، مقررات قانون مدنی در خصوص شرطیت قبض و عین بودن مورد رهن لازم الرعایه نمی‌باشد. همچنین در قراردادهای بانکی می‌توان برای دیون آینده نیاز وثیقه اخذ نمود مشروط بر آن که سبب مستقیم یا غیرمستقیم دین، ایجاد شده باشد.

تبصره ۳- قرارداد ضمانت باید به صورت جداگانه تنظیم و کلیه تعهدات در ضمن قرارداد به صورت شفاف به ضامن اعلام و یک نسخه از قرارداد به وی تحویل گردد. ضامن می‌تواند تمام یا بخشی از تعهدات گیرنده تسهیلات را تضمین کند.

ماده ۹۸- بانک‌ها نمی‌توانند برای تضمین تسهیلات اعطایی به سهامداران خود یا تعهداتی که به نفع آنان بر عهده می‌گیرند، سهام خود یا صکوکی را که با ضمانت آن‌ها منتشر شده، به وثیقه بگیرند.

ماده ۹۹- کلیه بانک‌ها موظف‌اند گزارش منابع، مصارف و مانده هر یک از حساب‌های مذکور در این قانون سپرده قرض الحسنه، سپرده جاری و انواع سپرده سرمایه‌گذاری (سود و زیان) تحقق یافته انواع حساب‌های سرمایه‌گذاری را، مطابق با دستورالعملی که با پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد برای عموم منتشر نمایند. دسترسی به اطلاعات مزبور برای بانک مرکزی باید به صورت برخط امکان‌پذیر باشد.

تبصره- منابع تجهیز شده در هر یک از انواع سپرده‌ها بایستی صرفاً به همان مصارفی تخصیص داده شود که در این قانون مجاز شمرده شده است.^{۳۴}

ماده ۱۱۱- مانده تسهیلات اعطایی هر بانک به هر ذینفع واحد نباید از ۱۲/۵ درصد سرمایه مورد نیاز برای تأسیس بانک جدید که موضوع ماده ۱۴ این قانون (در زمان اعطاء تسهیلات بیشتر باشد. همچنین جم تسهیلات اعطایی شبکه بانکی به هر ذینفع واحد نباید از ۵۱ درصد سرمایه اولیه مورد نیاز برای تأسیس بانک جدید بیشتر باشد. حدود مذکور با تصویب هیأت نظارت تا دو برابر قابل افزایش است. **تضمین مالی مبالغ بیشتر توسط بانک‌ها به جز از طریق انتشار اوراق بهادار اسلامی صکوک (ممنوع بانک مرکزی موظف است^{۳۵} با اتخاذ تمهیدات لازم، از رعایت احکام مندرج در این ماده اطمینان است. حاصل نماید.**

ماده ۱۱۱- جم» مانده تسهیلات اعطایی به هر ذینفع واحد « و «تعهداتی که بانک به نفع وی بر عهده می‌گیرد»، با رعایت ماده ۱۱۱، نباید از ۲۱ درصد « سرمایه نظارتی » بانک بیشتر باشد. این ۳۶ نسبت در مورد اشخاص مرتبط با بانک، ۵ درصد است.^{۳۶}

ماده ۱۱۲- **بانک‌ها موظف‌اند تسهیلات و تعهدات مربوط به هر ذینفع واحد که مبلغ آن از ۵ درصد سرمایه نظارتی» آن‌ها بیشتر باشد، را به‌عنوان «تسهیلات و تعهدات کلان» تلقی نموده و به بانک مرکزی گزارش نمایند. حد مذکور در این ماده برای اشخاص مرتبط با بانک، ۲/۵ درصد است^{۳۷}**

۳۴. این حکم، نقش محوری در اجرای بانکداری اسلامی به معنی واقعی دارد. تلقی بانک‌ها که البته برگرفته از قانون فعلی است مبنای بر این که کلیه وجوهی که در اختیار آنهاست حکم واحد دارد، عملاً باعث شده که دست بانک‌ها در «مدیریت غیرمشروط» اموال مردم باز گذارده شود (در حالی که بانک‌ها و کیل سپرده‌گذاران هستند و باید در چارچوب و محدوده و کالت عمل کنند) این تلقی و رویه نادرست باعث شده که روز به روز از روح بانکداری اسلامی فاصله بگیریم.

۳۵. همان‌طور که در پانویشت شماره ۲۲ گفته شد، یکی از مشکلات جدی فعلی اقتصاد ایران که باعث رکود فعالیت SMEها (بنگاه‌های کوچک و متوسط) و در نتیجه، گسترش بیکاری و تورم شده، «غارت منابع بانکی» توسط دولت و بنگاه‌های بزرگ اقتصادی و «قحطی منابع بانکی» برای بنگاه‌های کوچک و متوسط و خانوارهاست. در همان جا گفته شد که جهت‌گیری طرح حاضر، ارجاع درخواستهای تأمین مالی دولت و بنگاه‌های بزرگ که به لحاظ مبلغ، بزرگ و به لحاظ ماهیت، بلندمدت هستند، به بازار سرمایه، و تأمین نیازهای مالی SMEها و خانوارها که به لحاظ مبلغ، کوچک یا متوسط و به لحاظ ماهیت، کوتاه مدت هستند (از محل سپرده‌های بانکی است. حکم مذکور در ماده ۱۱۱ به همین منظور انشاء شده است. نکته قابل توجه این است که در این ماده، استفاده بنگاه‌های بزرگ از منابع بانکی به صورت مطلق منع نشده، بلکه اجازه داده شده است که بنگاه‌های بزرگ غیردولتی بتوانند برای تأمین سرمایه در گردش و رفع نیازهای عاجل و کوتاه مدت خاص و از محل سپرده‌های سرمایه‌گذاری عام و خاص، استفاده کنند. در عین حال، بنگاه‌های مزبور برای تأمین مالی هزینه‌های سرمایه‌گذاری و توسعه خود یعنی برای مبالغ بالا و بلندمدت همانند دولت و شرکتهای دولتی، به بازار سرمایه ارجاع داده شده‌اند و از طریق انتشار اوراق بهادار اسلامی (صکوک) تأمین مالی خواهند شد.

۳۶ اصل این ماده، پیشنهاد بانک مرکزی است که با پاره‌ای تغییرات مورد موافقت کارگروه مجلس قرار گرفته است.

۳۷ این ماده، جزء پیشنهادهای بانک مرکزی است که مورد موافقت و استقبال کارگروه مجلس قرار گرفته است. اجرای این حکم، توان نظارتی بانک مرکزی برای جلوگیری از تخلفات مالی در نظام بانکی کشور را افزایش خواهد داد.

تبصره ۱ - کفایت و نقد شوندگی وثایق مربوط به تسهیلات و تعهدات کلان باید به تائید هیأت مدیره بانک برسد.

تبصره ۲ - مجموع تسهیلات و تعهدات کلان بانک‌ها نباید از پنج برابر سرمایه نظارتی آن‌ها بیشتر شود.

تبصره ۳ - اشخاص مرتبط با بانک عبارت‌اند از اشخاصی که به واسطه مالکیت، مدیریت، نظارت، اشتغال و یا سایر جنبه‌ها می‌توانند به هر نحوی بر تصمیم‌گیری‌های اعتباری و سرمایه‌گذاری بانک اعمال نظر نمایند.

تبصره ۳ - نرخ سود و کارمزد، مدت زمان بازپرداخت، دوره تنفس، وثایق دریافتی و سایر شرایط مربوط به اعطای تسهیلات و اعتبار به اشخاص مرتبط با بانک باید مطابق رویه معمول در خصوص سایر اشخاص باشد.

تبصره ۴ - چگونگی محاسبه سرمایه نظارتی و نحوه شناسایی ذینفع واحد و اشخاص مرتبط با بانک، به پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

ماده ۱۱۳ - بانک‌ها به منظور جذب و تجهیز انواع سپرده‌های مذکور در این قانون که مجاز به دریافت آن‌ها هستند، می‌توانند بر اساس ضوابط تعیین شده توسط بانک مرکزی، با اتخاذ روش‌های تشویقی، امتیازاتی را به شرح ذیل به سپرده‌گذاران اعطاء نمایند:

الف - اعطای تخفیف یا معافیت از پرداخت کارمزد یا سود تسهیلات اعطایی؛

- اعطای تخفیف یا معافیت از پرداخت کارمزد در قبال ارائه خدمات بانکی؛

ج - اولویت در اعطای تسهیلات؛

د - صدور «گواهی سپرده» برای انواع سپرده‌ها

تبصره ۱ - صدور گواهی سپرده منوط به مسدود شدن اصل سپرده تا زمان ابطال گواهی است. گواهی مزبور بانام و قابل انتقال به غیر توسط بانک است. این اوراق می‌تواند به‌عنوان وثیقه مورد قبول بانک‌ها قرار گیرد. ابطال این گواهی توسط غیر نیازمند طی مراحل قانونی است.

تبصره ۲ - برگزاری هرگونه قرعه‌کشی و اعطای جوایز نقادی یاد غیر نقدی برای سپرده‌های قرض‌الحسنه منوط به موافقت بانک مرکزی و برای سایر سپرده‌ها ممنوع می‌باشد.

ماده ۱۱۴ - اسناد کلیه قراردادهایی که بین بانک‌ها با مشتریان برای اعطای تسهیلات بانکی یا ارائه خدمات بانکی منعقد می‌شود، در حکم اسناد رسمی و لازم‌الاجرا بوده و از ویژگی‌های اسناد تجاری از جمله عدم نیاز به تودیع خسارت احتمالی بابت صدور قرار تضمین خواسته برخوردار می‌باشند.

ماده ۱۱۵ - چنانچه در مورد اعطای تسهیلات بانکی، بیش از یک قرارداد بین بانک و مشتری در دفتر اسناد رسمی تنظیم شود، حقوق متعلقه اعم از حق الثبت نسبت به سند اول محاسبه و دریافت خواهد شد و در مورد قرارداد بعدی، تعلق حقوق مزبور منوط به افزایش رقم مندرج در قراردادهای بعدی نسبت به سند مذکور در قرارداد قبلی است. در این صورت حقوق متعلق اعم از هر نوع عوارض، حق الثبت و نظایر آن به استثنای حق التحریر باید نسبت به مابه‌التفاوت دو رقم محاسبه و دریافت شود. مالک تشخیص ارتباط قراردادهای اعلام بانک ذریبط هست.

ماده ۱۱۶ - در مواردی که کالا توسط بانک از طریق اعطای تسهیلات به اشخاص منتقل می‌گردد، بانک از لحاظ مالیات نقل و انتقال در حکم انتقال‌دهنده دست‌اول تلقی خواهد شد.

ماده ۱۱۷ - در قراردادهای اعطای تسهیلات، تمامی تسهیلات گیرندگان و همچنین ضامن و راهان ثالث، متضامناً مسئول اجرای تعهدات قراردادی می‌باشند.

ماده ۱۱۸ - بانک‌ها موظف‌اند نحوه محاسبه اقساط تسهیلات را به صورت شفاف در متن قرارداد ذکر کنند.^{۳۸}

ماده ۱۱۹ - وزارت امور اقتصادی و دارایی موظف است ظرف مدت شش ماه از تصویب این قانون آیین‌نامه نحوه تشکیل و فعالیت مؤسسات تضمین تعهدات را تهیه و به تصویب هیأت وزیران برساند. **مؤسسات تضمین تعهدات می‌تواند توسط اشخاص حقوقی، تشکلهای حرفه‌ای یا گروهی از اعضای یک صنف یا صنعت خا ایجاد شود.**^{۳۹}

تبصره ۱ - بانک‌ها و مؤسسات اعتباری می‌توانند تضمین مؤسسات تضمین تعهدات را که با مجوز وزارت اقتصاد و امور دارایی تأسیس شده‌اند، برای اعطای تسهیلات به مشتریان خود بپذیرند.

^{۳۸} فلسفه انشاء حکم مذکور در ماده ۱۱۸ این است که رفتار بعضی از بانک‌ها این باور را در ذهن گیرندگان تسهیلات ایجاد کرده که بانک‌ها در محاسبات مربوط به تعیین اقساط ککه همانطور که در پانوش شماره ... گفتیم، بدون اطلاع تسهیلات گیرنده از نحوه محاسبه و بدون تسلیم نسخه ای از قرارداد مربوط، به وی انجام می‌شود، مبالغ اقساط و ترکیب اصل و سود را به گونه‌ای تنظیم می‌کنند که نخست کل سود توسط گیرنده تسهیلات به بانک پرداخت شود، و بعد از آن، بازپرداخت اصل تسهیلات آغاز گردد. اگرچه بانک مرکزی در این زمینه دستورالعمل مشخصی دارد، ولی کارگروه گنجاندن یک ماده در این زمینه را در این طرح، ضروری دانست.

^{۳۹} یکی از راه‌های مفید برای حل مشکل «تضمین تسهیلات اعطائی به بنگاه‌های کوچک و متوسط» که در حال حاضر به مهمترین مانع برای تأمین مالی بنگاه‌های مزبور توسط بانک‌ها تبدیل شده، استفاده از مدل «تکافل صنفی» است که براساس آن، اعضای هر صنف که نسبت به یکدیگر از شناخت و اعتماد نسبی برخوردار هستند، با ایجاد مؤسسه تضمین تعهدات (که حتی در موارد خاص می‌تواند در قالب شرکت تضامنی تشکیل شود)، بازپرداخت تسهیلاتی را که هریک از اعضا صنف از بانک‌ها می‌گیرند، ضمانت می‌کنند. این مدل، کم هزینه، کارآمد و برای بانک تسهیلات دهنده، اطمینان بخش است.

تبصره ۲- اسناد کلیه قراردادهایی که توسط مؤسسات تضمین تعهدات منعقد می گردد، در حکام اسناد رسمی و لازم‌الاجرا بوده و از کلیه مزایای اسناد تجاری از جمله عدم نیاز به تودیع خسارت احتمالی بابت اخذ قرار تضمین خواسته برخوردار می‌باشد.

ماده ۱۱۱- وزارت امور اقتصاد و دارایی موظف است ظرف مدت شش ماه از تصویب این قانون آیین‌نامه نحوه تشکیل و فعالیت مؤسسات «اعتبارسنجی» را به منظور تعیین اعتبار افراد حقیقی و حقوقی، تهیه و به تصویب هیأت وزیران برساند. این مؤسسات می‌تواند توسط بانک‌ها یا سایر اشخاص تشکیل شود. بانک‌ها موظف‌اند با رعایت ضوابط بانک مرکزی، اطلاعات موردنیاز برای رتبه‌بندی اعتباری اشخاص حقیقی و حقوقی را به مؤسسات موضوع این ماده ارائه نمایند.

تبصره- بانک‌ها موظف‌اند در هنگام ارائه تسهیلات به مشتریان خود یا قبول تعهد به نفع آنان، حاد اعتباری تسهیلات گیرنده یا متعهد له را در نظر داشته باشند. چگونگی و زمان اجرای این حکم با پیشنهاد بانک مرکزی و تأیید هیأت نظارت تعیین می‌شود.

ماده ۱۱۱- کلیه شعب خارج از کشور بانک‌های ایرانی و کلیه بانک‌های خارجی و بانک‌های مشترک و شعب آن‌ها که در ایران (اعم از سرزمین اصلی و مناطق آزاد) مستقر هستند، فقط در چارچوب این قانون مجاز به عملیات بانکی می‌باشند. بانک مرکزی موظف است ضوابط ویژه بانک‌های مستقر در مناطق آزاد و بانک‌های ایرانی که در خارج از کشور فعالیت می‌کنند را به تصویب هیأت نظارت برساند.

ماده ۱۱۲- بانک‌ها با مجوز بانک مرکزی می‌توانند وجوه اداره شده دولت، نهادهای عمومی غیردولتی و سایر اشخاص حقیقی و حقوقی خصوصی را جذب و در محل موردنظر صاحبان منابع در قالب تسهیلات قرض‌الحسنه و سایر عقود طبق قرارداد پرداخت کنند. بازپرداخت وجوه مزبور منحصراً از محل اقساط وصولی تسهیلات مذکور و پس از کسر حق عاملیت بانک ممکن می‌باشد. بانک‌ها با رعایت مفاد ماده ۱۱۱ می‌توانند بازپرداخت تسهیلات موضوع این ماده را ضمانت کنند.

ماده ۱۱۳- هرگونه رابطه مالی میان بانک‌ها و بین بانک مرکزی و بانک‌ها باید مطابق احکام این قانون باشد. بانک‌ها می‌توانند در چارچوب ضوابط ابلاغی از سوی بانک مرکزی و با استفاده از قراردادهای و ابزارهای این قانون از منابع بانک مرکزی و سایر بانک‌ها در چارچوب بازار بین‌بانکی استفاده کنند.

ماده ۱۱۴- نحوه تجهیز منابع بانک‌ها از اشخاص حقوقی خارجی و مؤسسات بین‌المللی بر اساس آیین‌نامه‌ای خواهد بود که به پیشنهاد مشترک وزارت امور اقتصاد و دارایی و بانک مرکزی به تصویب هیأت وزیران می‌رسد.

ماده ۱۱۵- بانک مرکزی موظف است ظرف مدت ۶ ماه از تصویب این قانون، دستورالعمل نحوه عملیات ارزی بانک‌ها و نحوه ثبت حسابداری آن را مبتنی بر این قانون به تصویب هیأت نظارت برساند.

ماده ۱۱۶- مؤسسات اعتباری غیر بانکی اعم از صندوق‌های قرض‌الحسنه و تعاونی‌های اعتبار گاه در زمان ابلاغ این قانون به فعالیت اشتغال دارند، باید در چارچوب برنامه زمانی که از سوی بانک مرکزی اعلام می‌شود، فعالیت‌های خود را با احکام این قانون و ضوابط اعلامی بانک مرکزی هماهنگ و منطبق نمایند.

بخش نهم- ساماندهی و ترویج قرض‌الحسنه

ماده ۱۱۷- کلیه تراکنش‌های مالی صندوق‌های قرض‌الحسنه باید به اطلاع بانک مرکزی برسد. بانک مرکزی می‌تواند سامانه یکپارچه‌ای را به همین منظور ایجاد و صندوق‌های قرض‌الحسنه را ملزم به ثبت تراکنش‌های مالی خود در سامانه مزبور بنماید. صندوق‌های قرض‌الحسنه‌ای که توسط اعضای گروه‌های خاص از قبیل خویشاوندان، همکاران و مانند آن‌ها تشکیل شده و بدون نصب تابلو و تأسیس شعبه فعالیت می‌کنند، از شمول این حکم مستثنا هستند.

ماده ۱۱۸- صندوق‌های قرض‌الحسنه از تأسیس شرکت و یا سرمایه‌گذاری در شرکت‌ها ممنوع می‌باشند. سپرده‌گذاری صندوق‌های قرض‌الحسنه در بانک‌ها در چارچوب ضوابط و حدودی که توسط هیأت نظارت تصویب می‌شود، مجاز است.

ماده ۱۱۹- بانک مرکزی موظف است در جهت احیاء و ترویج سنت قرض‌الحسنه و گسترش صندوق‌های قرض‌الحسنه در سراسر کشور، حمایت‌های معنوی و حقوقی لازم را از آن‌ها بعمل آورد. همچنین دولت می‌تواند با پیش‌بینی ردیف مخصوص کمک به صندوق‌های قرض‌الحسنه در بودجه‌های سنواتی، به تقویت صندوق‌های مزبور کمک کند. آیین‌نامه این ماده مشتمل بر چگونگی حمایت از صندوق‌های قرض‌الحسنه و ممانعت از برخورد تبعیض آمیز با آن‌ها به پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

فصل ششم- خدمات بانکی

ماده ۱۲۱- بانک‌ها علاوه بر انجام عملیات بانکی، می‌توانند در چارچوب احکام این قانون و سایر قوانین مربوط با مجوز بانک مرکزی به انجام تمام یا برخی از امور ذیل مبادرت نمایند:

الف- انجام انواع عملیات ارزی؛

ب- گشایش و پذیرش انواع اعتبار اعم از اسنادی و غیر آن، اصالتاً و یا به نمایندگی و انجام هر نوع عملیات مربوط؛

پ- نقل و انتقال وجوه؛

ت- صدور و پذیرش انواع ضمانت نامه؛

ث- انجام معاملات مربوط به فلزات و سنگ های گران بها؛

ج- انجام معاملات مربوط به انواع ابزارهای بازار پول و سرمایه؛

چ- انجام معاملات مربوط به ابزارهای مشتقه به حساب خود یا دیگران؛

ح- ارائه خدمات پذیره نویسی و عرضه عمومی اوراق بهادار؛

خ- مدیریت وجوه برای اشخاص و عاملیت وجوه اداره شده؛

د- ارائه خدمات مربوط به پذیرش امانات مشتریان؛

ذ- ارائه خدمات مشاوره سرمایه گذاری؛

ر- ارائه خدمات مربوط به مدیریت سبد دارایی های مشتریان؛

ز- سایر عملیات مجاز با پیشنهاد بانک مرکزی و تصویب هیأت نظارت.

تبصره ۱- مؤسسات اعتباری غیر بانکی (تعاونی های اعتبار و صندوق های قرض الحسنه) مجاز به ارائه خدمات مذکور در این ماده نیستند. خدمات قابل ارائه توسط مؤسسات مزبور به پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می رسد.

تبصره ۲- شرایط عمومی و ویژگی های هر یک از خدمات بانکی مذکور در این ماده، در دستورالعمل اجرایی که با پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت خواهد رسید، تعیین می شود.

ماده ۱۲۱- ضمانت نامه بانکی سندی مستقل از قرارداد پایه و قرارداد صدور ضمانت نامه بوده و صرفاً تابع شرایط مندرج در ضمانت نامه می باشد. پرداخت وجه ضمانت نامه منوط به رعایت شرایط مندرج در ضمانت نامه است.

تبصره- ضمانت نامه بانکی تابع مقررات با ضامن قانون مدنی نبوده و ضوابط اجرایی آن در چارچوب ماده ۱۱ قانون مدنی با پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت خواهد رسید.

ماده ۱۲۲ - اعتبار اسنادی قراردادی مستقل از قرارداد مبنای آن و قرارداد فروش می‌باشد که مبنای تعهد قطعی و برگشت‌ناپذیر بانک گشایش‌کننده مبنی بر پذیرش پرداخت یا قبولی یا معامله اسناد صادره توسط ذینفع در قبال ارائه اسناد مطابق می‌باشد.

ماده ۱۲۳ - اشخاصی که با قصد متقلبانه درخواست گشایش اعتبار اسنادی نموده و در قبال گشایش اعتبار اسنادی، کالا یا خدمتی مبادله نمایند، یا کالا یا خدمتی مبادله کنند گاه با اسناد تسلیمی به بانک مطابقت نداشته باشد، یا از بازپرداخت وجه اعتبار اسنادی خودداری ورزند، ضمن الزام به جبران خسارت وارده، در حکم کلاه‌بردار محسوب خواهند شد.

تبصره - حکم این ماده شامل اشخاصی که با قصد متقلبانه اقدام به اخذ ضمانت‌نامه بانکی نمایند نیازی گردد. ماده ۱۲۴ - صدور دستور موقت توسط مرج قضایی مبنی بر توقف پرداخت وجه اعتبار اسنادی یا ضمانت‌نامه بانکی مجاز نمی‌باشد مگر در صورت ارائه مدارک مثبته دالّ بر وقوع تقلب آشکار و احتمال ورود ضرر غیرقابل جبران و با رعایت قانون آیین دادرسی مدنی.

ماده ۱۲۵ - دستورالعمل اجرایی مواد ک (۱۲۱) الی ک (۱۲۴) این قانون با پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت خواهد رسید.

ماده ۱۲۶ - انجام عملیات زیر برای بانک‌ها ممنوع است:

الف - معاملات اموال منقول و غیرمنقول (اعم از مادی و غیرمادی) (مگر به منظور اعطای تسهیلات؛

ب - خرید سهام و مشارکت در سرمایه یک یا چند شرکت و یا خرید اوراق بهادار داخلی یا خارجی به حساب خود، از محل سپرده‌های مشتریان یا به میزانی بیش از آنچه بانک مرکزی به موجب این قانون طی دستورها یا دستورالعمل‌های خا تعیین خواهد کرد؛

پ - اعطای تسهیلات و اعتبار به اعضای ارکان، مدیران، ناظران و بازرسان بانک مرکزی مگر با رعایت دستورالعملی که در این مورد با پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت خواهد رسید؛

ت - انتشار اوراق دیداری در وجه حامل.

تبصره - تملک اموال برای استیفای مطالبات، خرید اموال برای تضمین محل کار و نیازهای عملیاتی مشمول ممنوعیت موضوع بند الف این ماده نخواهد بود. معاملات اموال تملک‌شاد برای استیفای مطالبات طبق شرایطی که بانک مرکزی تعیین خواهد نمود، انجام می‌شود.

فصل هفتم- مقررات ناظر بر گزارشگری مالی بانکها

ماده ۱۲۷- میزان و نحوه ایجاد اندوخته قانونی بانکها طبق دستورالعملی که با پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد، تعیین خواهد شد. اندوخته قانونی از ۱۵ درصد سود و اژه سالانه کمتر و از ۲۱ درصد بیشتر نخواهد بود. وضع اندوخته قانونی تا میزان سرمایه ثبت شده در مرجع ثبت شرکتها الزامی است.

ماده ۱۲۸- نحوه و اصول حسابداری و دفترداری و تهیه و تنظیم صورت‌های مالی بانکها به طوری که صورت‌های مالی به نحو مطلوبی نشان‌دهنده عملکرد و کلیه دارایی‌ها و بدهی‌های آنها بوده و با اقتضانات بانکداری بدون ربا مطابقت داشته باشد، بر اساس دستورالعملی خواهد بود که با پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد

ماده ۱۲۹- میزان استهلاک دارایی‌های منقول و غیرمنقول قابل استهلاک و هزینه‌های تأسیس و توسعه و همچنین میزان اندوخته‌های احتیاطی و ذخایر بانکها با پیشنهاد بانک مرکزی توسط هیأت نظارت تعیین می‌شود.

ماده ۱۳۱- صورت‌های مالی بانکها و گزارش‌های موردنظر بانک مرکزی باید حساب مورد توسط مؤسسات حسابرسی عضو جامعه حسابداران رسمی ایران و فهرست معتمد و مورد تأیید بانک مرکزی و سازمان بوری و اوراق بهادار و یا سازمان بازرسی مورد اظهار نظر قرار گیرد.

تبصره- صورت‌های مالی که با رعایت اصول و مقررات ابلاغ شده توسط بانک مرکزی تهیه شده و به تأیید حسابرسان عضو جامعه حسابداران رسمی ایران و فهرست معتمد بانک مرکزی و سازمان باوری و اوراق بهادار و یا سازمان حسابرسی رسیده باشد، مورد قبول در کلیه مراجع قانونی از جمله سازمان امور مالیاتی کشور خواهند بود.

ماده ۱۳۱- مدت و شیوه نگاهداری اوراق بازرگانی و اسناد و دفاتر بانکها به صورت عین یا الکترونیکی و همچنین نحوه تبدیل عین اسناد به عکس، فیلم، اسناد الکترونیکی و یاد نظایر آن، به موجب دستورالعملی که با پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد، تعیین خواهد شد. اسنادی که به صورت الکترونیکی ایجاد شده‌اند و همچنین عکس‌ها، فیلم‌ها، اسناد الکترونیکی و نظیر آن در دادگاه‌ها و سایر مراجع قانونی، پس از گذشتن مدت‌های مقرر در دستورالعمل، حکم اصل اسناد را خواهند داشت.

ماده ۱۳۲- هریک از بازرسان قانونی و حسابرسان مستقل بانکها موظف‌اند به محض اطلاع از هر یک از موارد زیر، مراتب را به بانک مرکزی گزارش نمایند:

الف- تخلف از مفاد این قانون و ضوابط اجرایی موضوع آن؛

ب- خودداری بانک از ارائه اطلاعات مورد درخواست بازرسان قانونی و حسابرسان مستقل؛

پ- تخلفاتی که مستوجب اعمال مجازات کیفری باشد؛

ت- تخلفی که مانع از اظهار نظر مقبول حسابرس در خصوص صورت‌های مالی شود.

فصل هشتم- شفافیت و پاسخگویی نظام بانکی

ماده ۱۳۳- بانک مرکزی موظف است استانداردهای لازم برای ثبت، جم آوری و فرآوری داده‌ها و همچنین ضوابط تهیه و انتشار اطلاعات مربوط به عملیات بانک‌ها را ظرف مدت ۶ ماه پس از تصویب این قانون تهیه و به تصویب هیأت نظارت برساند. استانداردها و ضوابط مزبور باید به گونه‌ای باشد که:

الف- ثبت صحیح، فوری و جام داده‌ها مشتمل بر مشخصات مشتریان و کلیه تراکنش‌های مربوط به عملیات و خدمات بانکی به صورت یکپارچه تضمین گردد.

ب- امکان جستجوی سری و فراخوان ماشینی داده‌ها و اطلاعات فراهم گردد.

ج- تهیه صورت‌های مالی و انواع گزارش‌های استاندارد مربوط به مدیریت ریسک، حاکمیت شرکتی و کنترل داخلی و عملکرد هیأت مدیره و هیأت عامل بانک‌ها به منظور حصول اطمینان از ثبت و سلامت نظام بانکی کشور میسر شود.

ماده ۱۳۴- گزارش‌های موضوع بند ج ماده ۱۳۳ باید مطابق ضوابط مربوط، توسط بانک‌ها تهیه و منتشر گردد. بانک مرکزی موظف است ترتیبی اتخاذ کند که صورت‌های مالی و سایر گزارش‌های موضوع بند (ج) ماده ۱۳۳ در کوتاه‌ترین فواصل زمانی ممکن (متناسب با نوع گزارش) منتشر گردد.

ماده ۱۳۵- بانک مرکزی موظف است کلیه بانک‌ها را از نظر پایبندی به قانون، شاخص‌های ثبات و سلامت بانکی و پاسخگویی به مشتریان، سهامداران و سایر ذینفعان و حفظ منافع و حقوق قانونی آنان، آموزش و توجیه مدیران، کارکنان و مشتریان و سایر مواردی که به تصویب هیأت نظارت می‌رسد، رتبه بندی (امتیازدهی) نموده، نتایج را به صورت ادواری منتشر نماید.

ماده ۱۳۶- بانک مرکزی می‌تواند به منظور تضمین همکاری بانک‌ها در ثبت داده‌ها از ابزارهای انگیزشی همچون توسعه یا محدود کردن مجوز ارائه خدمات بانکی، مجوز ایجاد شعبه و اعمال محدودیت در تراکنش‌های بین‌بانکی بهره جوید.

ماده ۱۳۷ - بانک مرکزی موظف است ظرف مدت یک سال پاس از ابلاغ این قانون، ضوابط و شاخص‌های موردنیاز برای سنجش عملکرد مدیران و کارکنان مؤثر بانک‌ها را تدوین و پاس از تأیید هیأت نظارت، به بانک‌ها ابلاغ نماید. ضوابط مزبور باید مشتمل بر چگونگی انتشار نتایج باشد.

فصل نهم - نظارت

ماده ۱۳۸ - برای حصول اطمینان از اجرای دقیق عملیات بانکی بدون ربا در نظام بانکی کشور، شورای فقهی متشکل از رئیس کل (یا قائم‌مقام) و معاون (یا مدیرکل) حقوقی بانک مرکزی، پنج فقیه (مجتهد متجزی در حوزه فقه معاملات و صاحب‌نظر در مسائل پولی و بانکی)، یک حقوق‌دان و یا یک اقتصاددان آشنا به مسائل پولی و بانکی، جهت نظارت بر عملکرد نظام بانکی و اظهارنظر نسبت به رویه‌ها و ابزارهای رایج، شیوه‌های عملیاتی، آئین‌نامه‌ها، دستورالعمل‌ها، بخشنامه‌ها، قراردادها و نحوه اجرای آن‌ها، از جهت انطباق با اهداف و احکام این قانون، در بانک مرکزی تشکیل می‌شود. اعضای غیرموظف شورا با حکم رئیس کل برای مدت ۷ سال منصوب می‌شوند. صلاحیت فقهی مجتهدان عضو شورا به تأیید اکثریت فقهای شورای نگهبان خواهد رسید.

ماده ۱۳۹ - مصوبات شورای فقهی لازم‌الرعايه است. رئیس کل بانک مرکزی بر حسن اجرای مصوبات این شورا نظارت می‌کند.^{۴۰}

ماده ۱۴۱ - نحوه تشکیل و اداره جلسات شورای فقهی و کیفیت نظارت آن، به موجب دستورالعملی خواهد بود که به تصویب شورای فقهی می‌رسد.

ماده ۱۴۱ - به منظور حصول اطمینان از سلامت نظام بانکی، جلوگیری از قرارگرفته بانک‌ها در معرض مخاطرات غیرمجاز و حفظ حقوق سپرده‌گذاران و سایر ذینفعان، هیأت نظارت با ترکیب زیر تشکیل می‌شود:

۱) رئیس کل بانک مرکزی یا قائم‌مقام وی به عنوان رئیس هیأت؛

۲) معاون وزیر امور اقتصادی و دارایی؛

۳) معاون نظارتی بانک مرکزی؛

۴) چهار اقتصاددان یا متخصص امور مالی آشنا به مسائل بانکداری اسلامی به انتخاب رئیس

کل بانک مرکزی و تأیید رئیس جمهور؛

^{۴۰} در مورد ضرورت لازم‌الاجرا بودن تصمیمات کمیته فقهی، در پانوش شماره (۱) به تفصیل توضیح داده شده است.

۵) دبیر کل کانون بانک‌ها؛

۶) دادستان کل کشور یا معاون وی.

سایر معاونان یا مدیران بانک مرکزی، حسب ضرورت با دعوت رئیس هیأت و بدون حق رأی در جلسه حضور می‌یابند.

تبصره ۱ - مدت مأموریت اعضای مذکور در بند (۴)، هفت سال بوده و در طول دوره قابل عزل نیستند. در صورت تغییر رئیس کل بانک مرکزی یا انقضای مدت مأموریت اعضای مذکور، حداکثر نیمی افراد مورد نظر باید واجد صلاحیت‌های مذکور در ماده ۲۸ از آنان به‌قید قرعه قابل تغییر می‌باشند.^{۴۱}

این قانون بوده و دو سال قبل و بعد از اشتغال در هیأت نظارت هیچ‌گونه رابطه سهامداری، مدیریتی، اجرائی، وکالتی و مشاوره‌ای با بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیر بانکی (صندوق‌های قرض‌الحسنه، تعاونی‌های اعتبار) و یا شرکت‌ها، مؤسسات و نهادهای وابسته به آن‌ها نداشته باشند. در صورت فوت، استعفا یا محکومیت مؤثر هریک از آنان (که به تشخیص دادگاه منجر به سلب صلاحیت وی شود) جایگزین او به ترتیب مقرر در این ماده تعیین می‌شود.

تبصره ۲ - معاون نظارتی بانک مرکزی به پیشنهاد رئیس کل و تأیید اکثریت اعضای هیأت نظارت منصوب یا عزل می‌شود.

ماده ۱۴۲ - هیأت نظارت موظف است در چارچوب احکام این قانون، بر کلیه عملیات مربوط به تأسیس و فعالیت بانک‌ها نظارت نماید. تعیین نسبت‌های مالی احتیاطی از جمله نسبت کفایت سرمایه و نظارت بر رعایت نسبت‌های تعیین شده از وظائف هیأت نظارت است. همچنین تصویب ضوابط و دستورالعمل‌های زیر و نظارت بر حسن اجرای آن‌ها بر عهده هیأت نظارت است:

۱) ضوابط و دستورالعمل‌های ناظر بر حاکمیت شرکتی در بانک‌ها؛

۲) ضوابط و دستورالعمل‌های ناظر بر عملیات تجهیز منابع توسط بانک‌ها؛

۳) ضوابط و دستورالعمل‌های ناظر بر عملیات اعتباری بانک‌ها؛

۴) ضوابط و دستورالعمل‌های ناظر بر مبارزه با پول‌شویی و تضمین مالی تروریسم؛

۴۱. در پیشنهاد بانک مرکزی، به جای چهار نفر متخصص، دو نفر در نظر گرفته شده است. کارگروه مجلس، دو نفر را به چهار نفر افزایش داد و با رأی ثبات بخشی به نظام پولی کشور، عزل یا تغییر آن‌ها را مشروط به تغییر رئیس کل بانک مرکزی یا انقضای مدت مأموریت آنان نمود.

۵) ضوابط و دستورالعمل‌های ثبت و نگاهداری حساب‌ها و نحوه تهیه و تنظیم ترازنامه و سایر صورت‌های مالی بانک‌ها؛

۶) ضوابط نگاهداری یا امحای اوراق، اسناد، مدارک و دفاتر و همچنین نحوه تبدیل آن‌ها به عکس، فیلم، اسناد الکترونیکی مطمئن یا نظایر آن توسط بانک‌ها؛

۷) سایر ضوابط و دستورالعمل‌های نظارتی موردنیاز حسب درخواست بانک مرکزی اعم از این که در این قانون به آن تصریح شده یا نشده باشد.

ماده ۱۴۳- اشخاص مشمول مقررات این قانون، موظف به همکاری با ناظران و بازرسان بانک مرکزی هستند و باید تمامی اطلاعات و مستندات موردنیاز را در اختیار آنان قرار دهند.

ماده ۱۴۴- نظارت بانک مرکزی بر بانک‌ها باید به صورت نظارت یکپارچه باشد. به نحوی که علاوه بر ارزیابی ریسک فعالیت بانک، ریسک ناشی از فعالیت واحدهای تابعه و وابسته بر بانک نیز مورد نظارت و ارزیابی قرار گیرد. مقررات نظارت یکپارچه بنا به پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

ماده ۱۴۵- بانک‌ها موظف هستند اطلاعات و مستنداتی را که مبین عملکرد واقعی و وضعیت مالی آن‌هاست، به صورت گزارش‌های انفرادی و تلفیقی و همچنین ادواری و موردی در قالب فرم‌ها و جداول ابلاغی بانک مرکزی، به آن بانک ارائه کرده و زمینه دسترسی بهروز بانک مرکزی به داده‌ها و اطلاعات را به صورت الکترونیکی و فیزیکی فراهم نمایند.

ماده ۱۴۶- بانک‌ها موظف‌اند مقررات احتیاطی بانک مرکزی شامل الزامات احتیاطی مربوط به سرمایه (از جمله حداقل نسبت کفایت سرمایه)، نقدینگی، طبقه‌بندی دارایی‌ها، ذخیره‌گیری دارایی‌ها، تسهیلات و تعهدات، نسبت دارایی‌های ثابت به مجموع سرمایه و اندوخته‌ها و سرمایه‌گذاری‌ها را رعایت نمایند. دستورالعمل این ماده توسط بانک مرکزی تهیه و به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

ماده ۱۴۷- بانک‌ها موظف‌اند نظام مناسب و کارآمد کنترل‌های داخلی و حاکمیت شرکتی را مطابق با ضوابطی که بنا به پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد، مستقر نمایند. ماده ۱۴۸- بانک‌ها موظف‌اند نظام جام مدیریت ریسک را مطابق ضوابطی که با پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد طراحی نموده و اجرا کنند.

ماده ۱۴۹ - اشخاص مشمول مقررات این قانون موظف هستند مقررات و دستورالعمل‌های ابلاغی بانک مرکزی در زمینه □ مبارزه با پول‌شویی و مبارزه با تأمین مالی تروریسم را در چارچوب قوانین و مقررات مربوط رعایت نمایند.

ماده ۱۵۱ - بانک مرکزی موظف است اسناد و اطلاعات دریافتی از بانک‌ها و همچنین گزارش‌هایی را که بر اساس آن اطلاعات تهیه می‌کند، به‌عنوان «اسرار حرفه‌ای» تلقی نموده و از افشای آن مگر در انجام وظایف نظارتی خود و یا بنا به الزام صریح قانونی و یا دستور مرج قضایی خودداری نماید.

ماده ۱۵۱ - بانک مرکزی، بانک و کارکنان آن‌ها و نیاز سایر اشخاص حقیقی و حقوقی که به مقتضای وظایفشان از طریق بانک‌ها به اطلاعات مشتریان از جمله اطلاعات هویتی، اطلاعات مربوط به حساب‌ها، دارایی‌ها، کسب‌وکار، قراردادهای منعقد و سایر فعالیت‌های بانکی آن‌ها، دسترسی دارند، موظف‌اند این اطلاعات را به‌عنوان «اسرار بانکی مشتریان» تلقی نمایند و از افشای آن‌ها به‌جای در مواردی که الزام صریح قانونی یا دستور مرج قضایی برای ارائه اطلاعات وجود دارد، خودداری کنند. متخلف، به مجازات افشای اسرار اشخاص محکوم می‌شود.

ماده ۱۵۲ - بانک مرکزی می‌تواند با تأیید هیأت نظارت با مقامات نظارت بانکی سایر کشورها به همکاری و تبادل اطلاعات بانکی بپردازد.

ماده ۱۵۳ - انجام موارد زیر از سوی بانک‌ها تخلف محسوب می‌شود. بانک مرکزی در صورت مشاهده هر یک از این تخلفات، با استفاده از ابزارهای نظارتی یا تنبیهی مذکور در ماده ۱۵۴، در جهت ممانعت از تداوم و تکرار تخلف اقدام می‌نماید. همچنین بانک مرکزی می‌تواند قبل یا بعد از اعمال اقدامات نظارتی یا تنبیهی مزبور، تخلفات بانک‌ها را برای رسیدگی به هیأت بدوی انتظامی بانک‌ها ارجاع دهد.

الف - اشتغال به امور و فعالیت‌هایی که مستلزم اخذ مجوز از بانک مرکزی است بدون اخذ مجوز از آن بانک؛
- تخلفی از شرایط و ضوابط مجوزهای صادره بانک مرکزی و یا نقض هر یک از شرایط و ضوابطی که مجوزهای مذکور بر اساس آن‌ها صادر شده است؛

ب - تخلفی از مفاد اساسنامه؛

ت - انجام اقداماتی که ثبت نظام پرداخت را به مخاطره می‌اندازد (به تشخیص بانک مرکزی)؛

ث - عدم ارائه به‌موقع، صحیح و کامل داده‌ها، اطلاعات، صورت‌های مالی و گزارش‌ها به بانک مرکزی؛

ج - عدم افشای اطلاعات موضوع تبصره کج (ماده ۱۳۳ این قانون)؛

چ- انتصاب اعضای هیأت مدیره یا هیأت عامل بدون اخذ تأییدیه از بانک مرکزی و یا برکنار نکردن آنان در صورت عدم تأیید مجدد و یا لغو تأییدیه صلاحیت آنان از سوی بانک مرکزی؛

ح- تخطی از تعهدات ارائه شده به بانک مرکزی در مورد انجام اقدامات اصلاحی؛

خ- تقلب نسبت به قوانین، مقررات، دستورالعمل‌ها، بخشنامه‌ها و دستورات بانک مرکزی به منظور بی‌اثر کردن آن‌ها؛

د- عدم تنظیم و نگهداری صحیح دفاتر، حساب‌ها، اطلاعات و صورت‌های مالی مطابق با مقررات و

دستورالعمل‌های بانک مرکزی و یا تنظیم غیرواقعی آن‌ها؛

ذ- جلوگیری از اعمال نظارت بانک مرکزی یا عدم همکاری مناسب در این زمینه؛

ر- تخطی از مقررات ناظر بر صندوق ضمانت سپرده‌ها؛

ز- اقداماتی که منافس سپرده‌گذاران، مشتریان و یا ثبت، ایمنی و سلامت مالی آن مؤسسه یاد سایر مؤسسات اعتباری را به مخاطره می‌اندازد (به تشخیص بانک مرکزی)؛

ژ- عدم رعایت الزامات بانکداری بدون ربا (تخطی از احکام مذکور در فصل پنج این قانون و دستورات متناظر بانک مرکزی)؛

ی- تخطی از سایر دستورالعمل‌ها، بخشنامه‌ها و دستورات بانک مرکزی.

ماده ۱۵۴- بانک مرکزی می‌تواند اقدامات نظارتی یا تنبیهی زیر را در مورد بانک‌های متخلف اعمال نماید:

الف- احضار مدیرعامل، قائم‌مقام مدیرعامل، معاونین مدیرعامل، رئیس یا هر یک از اعضای هیأت مدیره و یا دیگر مدیران و کارکنان مؤسسه اعتباری برای ادای توضیحات لازم؛

ب- اخطار کتبی به مؤسسه اعتباری و مدیرعامل، قائم‌مقام مدیرعامل، معاونین مدیرعامل و رئیس یا هر یک از اعضای هیأت مدیره آن؛

پ- دستور کتبی برای توقف و یا رفع موارد تخلف و انجام اقدامات اصلاحی در چارچوب برنامه زمانی مورد تأیید بانک مرکزی؛

ت- دستور تهیه صورت‌های مالی در مقاطع زمانی موردنظر بانک مرکزی و تهیه گزارش حسابرسی و بازرسی قانونی؛

ث- انتصاب حسابرس مستقل جهت رسیدگی به حساب‌های بانک؛

ج- انتصاب ناظر مقیم در بانک برای حصول اطمینان از حسن اجرای اقدامات اصلاحی مقرر از سوی بانک مرکزی. همچنین بانک مرکزی می‌تواند با تأیید هیأت نظارت، اقدامات تنبیهی زیر را در مورد بانک متخلف اعمال نماید:

چ- تشدید الزامات احتیاطی برای بانک متخلف مانند افزایش نرخ ذخیره قانونی؛

ح- دستور عدم پرداخت سود سهام یا تقسیم اندوخته‌ها؛

خ- ایجاد محدودیت در گسترش شعب در داخل یا خارج از کشور و یا دستور کاهش و ادغام شعب؛

د- ممنوعیت یا محدودیت موقت یا دائم بانک از انجام تمام یا بعضی از عملیات بانکی و فعالیتهای

موضوع ماده ۱۲۱ این قانون؛

ذ- منع مداخله برخی از مدیران در تمام یا بخشی از امور بانک برای یک دوره زمانی معین؛

ر- سلب صلاحیت تمام یا برخی از اعضای هیأت مدیره، مدیرعامل، قائم‌مقام مدیرعامل و معاونین مدیرعامل؛

ز- ارائه درخواست تصدی موقت امور بانک متخلف توسط بانک مرکزی یا سایر اشخاص، به هیأت

انتظامی.

تبصره ۱- حیطه اختیارات و مسوولیت‌های ناظر مقیم موضوع بند (ج) بر اساس دستورالعملی خواهد بود که با پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

تبصره ۲- اقدامات تنبیهی موضوع این ماده (بندهای چ تا ر) صرفاً از حیث شکلی قابل اعتراض در دیوان عدالت اداری است. مهلت اعتراض در دیوان عدالت اداری، حداکثر ۲۱ روز پس از تاریخ ابلاغ می‌باشد. این رسیدگی مانع از اجرای اقدامات نظارتی بانک مرکزی نخواهد بود.

تبصره ۳- بانک مرکزی می‌تواند برحسب میزان اهمیت تخلف و دفعات تکرار، یک یا چند مورد از اقدامات موضوع این ماده را به مورد اجرا گذارد.

تبصره ۴- اجرای احکام حقوقی و کیفری علیه مدیران و کارکنان متخلف مانع از انجام اقدامات مذکور در این ماده نخواهد بود.

تبصره ۵- حداکثر مدت ممنوعیت موضوع بند (د) این ماده، به ازای هر تخلف، تکرار یا استمرار آن، سه سال خواهد بود.

ماده ۱۵۵- طرح هرگونه دعوی که منشأ آن اقدامات نظارتی بانک مرکزی باشد، باید به طرفیت بانک مزبور صورت پذیرد و افراد ذمدخل در امر نظارت را نمی توان طرف دعوی قرار داد جز در مواردی که موضوع دعوی انتساب جرم باشد.

تبصره- منظور از اقدامات نظارتی، اقداماتی است که در راستای اعمال نظارت بر بانکها در صلاحیت بانک مرکزی بوده و مشتمل بر اقدامات به عمل آمده در تمامی مراحل تأسیس، اعطای مجوز، نظارت بر فعالیت، تغییرات ثبتی، بازسازی، ادغام، انحلال و تصفیه هست.

ماده ۱۵۶- بانکها در مقابل خساراتی که در اثر عملیات آنها متوجه مشتریان می شود، مسئول و متعهد جبران خسارات خواهند بود. مدیرعامل، قائم مقام مدیرعامل و معاونین مدیرعامل و اعضای هیأت مدیره بانکها نیز مسئول خساراتی می باشند که به علت تخلف هر یک از آنها از مقررات و قوانین و دستورالعملهای مربوط به این قانون یا اساسنامه بانک، به صاحبان سهام یا مشتریان وارد می شود.

فصل دهم- مقررات انتظامی و کیفری

ماده ۱۵۷- به منظور رسیدگی به تخلفات انتظامی بانکها، هیأت هایی تحت عنوان هیأت های رسیدگی به تخلفات انتظامی در بانک مرکزی تشکیل می گردد. هیأت های مزبور شامل هیأت بدوی و هیأت تجدیدنظر می باشد.

ماده ۱۵۸- هیأت بدوی رسیدگی به تخلفات انتظامی بانکها، صلاحیت رسیدگی به تخلفات انتظامی بانکها را خواهد داشت. هیأت می تواند اعضای هیأت مدیره و هیأت عامل بانکها را در صورت رسیدگی و اثبات تخلف، مشمول مجازات انتظامی مندرج در ماده ۱۶۴ این قانون قرار دهد.

ماده ۱۵۹- ترکیب اعضای هیأت بدوی رسیدگی به تخلفات انتظامی، شامل ۶ نفر به شرح زیر خواهد بود:

قائم مقام رئیس کل بانک مرکزی به عنوان رئیس هیأت؛ معاون (مدیرکل) حقوقی بانک مرکزی و چهار نفر متخصص در مسائل و حقوق بانکی به انتخاب وزیر امور اقتصادی و دارایی، رئیس کل بانک مرکزی، دادستان کل کشور و کانون بانکها هر کدام یک نفر.

تبصره ۱- مدت عضویت اعضای غیرموظف ۴ سال است. انتخاب مجدد آنها تنها برای یک دوره دیگر بلامانع است و در طول دوره خدمت، قابل عزل نخواهند بود. در صورتی که به دلیلی مانند فوت، استعفا یا محکومیت

به انفصال توسط دادگاه، ادامه فعالیت آنان غیرممکن گردد، مقام منصوب کننده مکلف است بلافاصله نسبت به انتخاب عضو جدید اقدام نماید.

تبصره ۲- پس از گذشت دو سال از آغاز به کار اولین دوره هیأت بدوی رسیدگی به تخلفات انتظامی، دو نفر از اعضای غیرموظف به قیدقرعه تغییر می یابند و اشخاص دیگری جایگزین آنها خواهند شد.

تبصره ۳- جلسات با حضور رئیس هیأت و حداقل سه نفر دیگر از اعضاء رسمیت می یابد و تصمیمات با حداقل ۴ رأی موافق، قانونی است.

تبصره ۴- موارد رد دادرسی مندرج در قانون آیین دادرسی کیفری، در خصوص اعضای هیأت بدوی رسیدگی به تخلفات انتظامی بانکها نیز رعایت می شود.

ماده ۱۶۱- آرای هیأت باید جامع استدلال های اعضای مخالف و موافق رأی و حاوی مستندات دلایل ارائه شده باشد.

ماده ۱۶۱- شروع رسیدگی در هیأت بدوی با صدور کیفرخواست توسط دادستان انتظامی خواهد بود. معاون نظارتی بانک مرکزی سمت دادستان انتظامی را بر عهده دارد.

ماده ۱۶۲- هیأت بدوی مکلف است پیش از صدور رأی، با ابلاغ کیفرخواست دادستان انتظامی، از بانک و یا مدیران متهم جهت حضور در جلسه دعوت نماید. فاصله زمانی ابلاغ دعوتنامه و تشکیل جلسه نباید کمتر از ۱۱ روز باشد.

ماده ۱۶۳- تخلفات انتظامی اشخاص مذکور در ماده ۱۵۸ به شرح زیر می باشد:

الف- تکرار یا استمرار تخلفات مذکور در ماده ۱۵۳ این قانون؛

ب- توقف فعالیت بانک به مدت یک روز کاری و بیشتر بدون عذر موجه؛

پ- افشای اسرار بانکی مشتریان و یا اطلاعات حساب های آنها و یا عدم تسلیم آنها در مواردی که مکلف به تسلیم می باشند؛

ت- ارائه گزارش خلاف واقع به بانک مرکزی و صندوق ضمانت سپرده ها؛

ث- جعل یا مخدوش نمودن اسناد بانکی؛

ج- برداشت از حساب مشتری یا انتقال وجوه از حسابی به حساب دیگر بدون مجوز قانونی؛

چ- ارائه خدمات بانکی به اشخاصی که حسب قوانین و مقررات، بانک‌ها از ارائه آن خدمات به آن‌ها منع شده اند؛

ه- هرگونه تلاش برای صوری سازی قراردادها به تشخیص شورای فقهی یا هیأت نظارت.

تبصره ۱- رسیدگی به امور مذکور در محاکم کیفری یا سایر مراجع صالحه قانونی مانع رسیدگی هیأت بدوی نخواهد بود. در صورتی که پس از رسیدگی به پرونده متهم در محاکم مزبور، حکم بر براءت وی صادر گردد، هیأت های بدوی یا تجدیدنظر مکلف اند به تقاضای متهم، موضوع را مورد رسیدگی مجدد قرار دهند.

تبصره ۲- ساماندهی تعداد حساب‌های مشتریان نزد بانک‌ها در چارچوب دستورالعمل ابلاغی از سوی بانک مرکزی، از شمول مفاد بند (ج) این ماده مستثنا می‌باشد.

ماده ۱۶۴- مجازات انتظامی به شرح زیر می‌باشند:

الف- اخطار کتبی به بانک و عندالاقضاء اعلام عمومی؛

ب- اخطار کتبی به مدیرعامل، قائم‌مقام مدیرعامل، معاونین مدیرعامل و رئیس یا هریک از اعضای هیأت مدیره بانک؛

پ- مکلف نمودن بانک به انجام اصلاحات موردنظر بانک مرکزی در زمان‌بندی تعیین شده توسط آن بانک؛

ت- سلب صلاحیت مدیرعامل، قائم‌مقام مدیرعامل، معاونین مدیرعامل، تمام یا برخی از اعضای هیأت مدیره و ارجاع موضوع به بانک مرکزی جهت انتصاب مدیران موقت؛

ث- اعمال جریمه نقدی برای بانک تا پانصد میلیارد ریال؛

ج- اعمال جریمه نقدی برای مدیرعامل، قائم‌مقام مدیرعامل، معاونین مدیرعامل و یا هر یک از اعضای هیأت مدیره تا پنج میلیارد ریال؛

چ- تعلیق برخی از فعالیت‌های بانک به طور موقت یا دائم؛

ح- واگذاری تصدی موقت اداره امور بانک به بانک مرکزی یا سایر اشخاص؛

خ- لغو مجوز بانک.

تبصره ۱- جرایم ریالی موضوع این ماده و سایر مواد این قانون که متضمن جریمه نقدی هستند، متناسب با شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی که توسط بانک مرکزی به صورت رسمی اعلام شده باشد، تعدیل می گردد.

تبصره ۲- هیأت بدوی می تواند متناسب با نوع تخلف و اوضاع و احوال وقوع آن یک یا چند مورد از مجازات انتظامی فوق را اعمال نماید. تکرار و تعدد تخلف از موارد تشدید مجازات انتظامی است.

تبصره ۳- در مواردی که اعمال مجازات بند (ت) موجبات توقف فعالیت بانک را فراهم می آورد، بانک مرکزی موظف است نسبت به انتخاب مدیر موقت اقدام کند. حیطه وظایف، مدت، مسئولیت ها و اختیارات مدیر یا مدیران موقت و میزان حقوق و مزایای آنها توسط بانک مرکزی تعیین و توسط بانک متخلف پرداخت می شود. ارکان بانک متخلف مکلف به همکاری با مدیران موقت منصوب از سوی بانک مرکزی و اجرای دستورات آنها در حدود اختیارات تعیین شده توسط بانک مرکزی می باشند و در صورت هرگونه اخلاف در انجام وظایف تعیین شده برای مدیران موقت از سوی ارکان مذکور در این ماده، دادستان انتظامی می تواند تشدید مجازات های انتظامی را از هیأت های بدوی و تجدیدنظر درخواست نماید.

تبصره ۴- احکام صادره توسط هیأت بدوی با امضای رئیس هیأت ابلاغ می شود.

ماده ۱۶۵- مرجع تجدیدنظر آرای هیأت بدوی، هیأت تجدیدنظر رسیدگی به تخلفات انتظامی است. مهلت تجدیدنظر خواهی از آرای هیأت، بیست روز پس از تاریخ ابلاغ رأی هیأت بدوی است. هیأت تجدیدنظر دارای کلیه وظایف و اختیارات هیأت بدوی است.

ماده ۱۶۶- اعضای هیأت تجدیدنظر عبارت اند از:

الف- رئیس کل بانک مرکزی به عنوان رئیس هیأت؛

- دبیر کل کانون بانکها؛

پ- سه نفر قاضی آشنا به مسائل و حقوق بانکی به انتخاب رئیس قوه قضائیه.

تبصره- جلسات هیأت تجدیدنظر، با حضور رئیس و حداقل سه عضو دیگر رسمیت می یابد و تصمیمات با حداقل سه رأی موافق اتخاذ خواهد شد.

ماده ۱۶۷- هیأت تجدیدنظر مکلف است متن درخواست تجدیدنظر را به همراه کلیه مستندات و ضمائم مربوط به تجدیدنظر خوانده ابلاغ نماید. تجدیدنظر خوانده می تواند ظرف مدت بیست روز کلیه مدارک و مستندات

دفاعی خود را به هیأت ارسال دارد. هیأت تجدیدنظر می‌تواند طرفین دعوی را برای استماع اظهارات دعوت نماید.

ماده ۱۶۸- آرای هیأت تجدیدنظر در کلیه موارد قطعی است و فقط از جهت شکلی حداکثر ظرف مدت ۲۱ روز از تاریخ ابلاغ، قابل شکایت در دیوان عدالت اداری می‌باشد.

ماده ۱۶۹- هیچ یک از اعضای هیأت های بدوی و تجدیدنظر را نمی‌توان در رابطه با آرای صادره از سوی هیأت های مذکور تحت تعقیب قضایی قرار داد، مگر در صورت ارتکاب جرم مؤثر بر رأی صادره.

ماده ۱۷۱- تشدید مجازات نسبت به آرای غیر قطعی هیأت بدوی یا آرای نقض شده توسط دیوان عدالت اداری پس از رسیدگی مجدد با توجه به کلیه جوانب بلا مانع است.

ماده ۱۷۱- بانک مرکزی، آیین نامه داخلی هیأت های بدوی و تجدیدنظر را حداکثر ظرف مدت سه ماه از تصویب این قانون تهیه و به تصویب هیأت نظارت می‌رساند.

ماده ۱۷۲- فعالیت اشخاصی که بدون اخذ تأییدیه صلاحیت از بانک مرکزی یا پس از عزل، تعلیق، عدم تأیید مجدد و یا لغو تأییدیه صلاحیت قبلی توسط بانک مرکزی، در سمت های مدیرعامل، قائم مقام مدیرعامل، معاونین مدیرعامل و عضو هیأت مدیره بانک ها فعالیت نمایند، در حکم تصرف غیرقانونی در وجوه و اموال عمومی محسوب می‌شود. اشخاص مذکور علاوه بر مجازات مربوط به آن، توسط دادگاه به پرداخت جزای نقدی تا مبلغ دویست میلیون ریال به ازای هر روز محکوم خواهند شد. مدیران موضوع این ماده از زمان لغو تأیید صلاحیت، تعلیق و یا عزل، مجاز به امضای هیچ یک از اسناد تعهدآور بانک نمی‌باشند. تعقیب کیفری اشخاص مزبور در این خصوص منوط به شکایت بانک مرکزی است.

فصل یازدهم- کانون بانک ها

ماده ۱۷۳- بانک مرکزی موظف است به منظور ایجاد هماهنگی در اجرای صحیح ضوابط و مقررات ابلاغی از سوی بانک مرکزی، ارائه نظرات مشورتی به اعضاء و بانک مرکزی و حمایت از حقوق صنفی اعضاء، زمینه تأسیس کانون بانک ها را با مشارکت کلیه بانک هایی که در ایران فعالیت می‌کنند فراهم سازد. عضویت تمامی بانک ها در کانون الزامی است.

تبصره- کانون بانک ها، دارای شخصیت حقوقی مستقل و برخوردار از استقلال مالی بوده و به موجب اساسنامه ای که به تصویب هیأت نظارت خواهد رسید، اداره می‌شود.

فصل دوازدهم- صندوق ضمانت سپرده ها

ماده ۱۷۴ - به منظور تضمین سپرده‌های اشخاص در بانک‌ها، به صندوق ضمانت سپرده‌ها که در این قانون صندوق نامیده می‌شود اجازه داده می‌شود با رعایت شرایط مذکور در این فصل به فعالیت‌های خود ادامه دهد.

ماده ۱۷۵ - عضویت کلیه بانک‌ها در صندوق الزامی است.

ماده ۱۷۶ - صندوق، نهاد عمومی غیردولتی است که برای مدت نامحدود، مطابق مقررات این قانون و اساسنامه آن که با پیشنهاد بانک مرکزی و تأیید هیأت نظارت، به تصویب هیأت وزیران می‌رسد فعالیت می‌نماید. صندوق از استقلال مالی و سازمانی برخوردار است.

ماده ۱۷۷ - اعضای هیأت مدیره، مدیر عامل و کلیه کارکنان صندوق از تصدی هرگونه سمت در بانک‌ها ممنوع هستند.

ماده ۱۷۸ - وظایف صندوق به قرار زیر است:

۱. تضمین مانده سپرده‌های تودیع شده نزد بانک‌ها مطابق قرارداد فی مابین؛
۲. ارزیابی و پایش عملکرد بانک‌ها از جهت رعایت مقررات این فصل؛
۳. تأدیه سپرده‌های سپرده‌گذاران منطبق با تضمین صورت گرفته، پس از اعلام توقف یا ورشکستگی بانک عضو و حسب درخواست بانک مرکزی.

ماده ۱۷۹ - بانک‌های عضو صندوق موظف‌اند نسبت به پرداخت انواع حق عضویت اقدام نمایند.

ماده ۱۸۱ - حق عضویت محاسبه شده توسط صندوق برای هر یک از اعضاء، تحت هیچ شرایطی قابل کاهش و یا تهاتر نیست.

ماده ۱۸۱ - صندوق از اختیارات زیر برخوردار هست:

۱. انتقال تعهدات مربوط به پرداخت بدهی یک بانک به بانک داوطلب دیگر با لحاظ شرایط و امتیازات لازم؛
۲. جبران خسارات احتمالی بانک داوطلب حداکثر به میزان سپرده‌های ضمانت شده؛
۳. اعطای خط اعتباری به بانک در معرض توقف به تشخیص و اعلام بانک مرکزی.
۴. احراز صحت گزارش‌های ارائه شده از سوی بانک‌ها در خصوص اطلاعات سپرده‌ها و محاسبه حق عضویت پرداختی به صندوق؛

۵. بررسی کفایت برنامه توانمندسازی بانک‌های متوقف یا در حال توقف و ارائه پیشنهادهای لازم به بانک مرکزی و هیأت نظارت؛

۶. ارائه پیشنهاد به بانک مرکزی مبنی بر اعمال مجازات مذکور در ماده ۱۵۴؛

۷. ارائه مشاوره تخصصی به بانک‌ها و در صورت لزوم، ارائه برنامه‌های احتیاطی به آن‌ها به منظور پیشگیری از بروز شرایط نامطلوب یا برون رفت از آن.

تبصره ۱- بانک‌ها موظف‌اند مفاد بند (۱) این ماده را در قراردادهای سپرده‌گذاری درج نمایند.

تبصره ۲- در صورت تأیید هیأت نظارت، بانک‌ها موظف به اجرای برنامه‌های احتیاطی ارائه شده از سوی صندوق که موضوع بند (۷) این ماده هستند.

ماده ۱۸۲- در صورت توقف یا ورشکستگی بانک به تشخیص بانک مرکزی، صندوق موظف است حداکثر ظرف مدت نود روز پس از اعلام بانک مرکزی، نسبت به تأدیه مانده سپرده‌های سپرده‌گذاران تا سقف تضمین شده، به صورت پرداخت نقدی و یا ایجاد سپرده‌ای به همان میزان و شرایط در بانک دیگر برای سپرده‌گذار، اقدام نماید.

ماده ۱۸۳- منابع مالی صندوق عبارت است از:

۱. حق عضویت‌های تعیین شده؛

۲. درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری‌ها؛

۳. کمک‌های مالی بلاعوض دولت؛

۴. تسهیلات دریافتی از بانک مرکزی و بانک‌ها در موارد ضروری؛

۵. صدور اوراق بهادار؛

۶. جریمه‌های اخذ شده به موجب ماده ۸۵ این قانون؛

۷. ۵۱٪ جریمه دریافتی از بانک‌ها بابت اضافه برداشت از بانک مرکزی؛

۸. جریمه‌های اخذ شده از بانک‌ها به موجب ماده ۱۶۵ این قانون؛

۹. سایر منابع پس از تصویب هیأت نظارت.

تبصره ۱- حق عضویت‌های دریافتی و کلیه درآمدهای صندوق از هرگونه مالیات معاف است.

تبصره ۲ - حق عضویت‌های پرداختی بانک‌های عضو به‌عنوان هزینه‌های قابل قبول مالیاتی همان سال منظور می‌گردد.

تبصره ۳ - منابع استفاده نشده صندوق در حسابی نزد بانک مرکزی نگهداری می‌شود.

ماده ۱۸۴ - مانده سپرده سپرده‌گذاران نزد بانک‌های عضو، به تناسب وجوه دریافتی آنان از صندوق، کاهش می‌یابد و باقی مانده مطالبات سپرده‌گذاران، از محل دارایی‌های بانک، بر اساس قوانین و مقررات پرداخت می‌شود.

ماده ۱۸۵ - بانک‌ها موظف‌اند آمار، اطلاعات و گزارش‌های مورد نیاز صندوق را در چارچوب وظایفی که به موجب این قانون بر عهده صندوق گذاشته شده است به صندوق ارائه نمایند. بانک مرکزی نیز موظف است آمار، اطلاعات و گزارش‌هایی را که در چارچوب این قانون مرتبط با وظایف محوله به صندوق می‌باشد، با صندوق به اشتراک بگذارد. صندوق با رعایت حفظ اسرار حرفه‌ای از آمار، اطلاعات و گزارش‌های مزبور استفاده می‌کند.

تبصره - شیوه تبادل اطلاعات به موجب آیین‌نامه‌ای است که به پیشنهاد مشترک صندوق و بانک مرکزی، به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

ماده ۱۸۶ - در صورتی که منابع صندوق از کفایت لازم جهت ایفای تعهدات حال شده آن برخوردار نباشد، بانک‌های عضو مکلف‌اند سهم مشخصی را که توسط صندوق تعیین و ابلاغ می‌شود و متجاوز از دو برابر مبلغ آخرین حق عضویت سالانه نمی‌باشد به صورت پیش پرداخت حق عضویت‌های آتی در اختیار صندوق قرار دهند.

ماده ۱۸۷ - بانکی که نسبت به پرداخت حق عضویت خود در موعد تعیین شده اقدام ننماید، نسبت به مبلغ حق عضویت پرداخت نشده، مکلف به پرداخت جریمه است که نرخ آن به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

تبصره - در صورتی که بانک عضو ظرف مدت سه ماه از تاریخ ابلاغ صندوق جهت پرداخت حق عضویت اقدام نکند، بانک مرکزی موظف است حق عضویت و جریمه مربوط را حسب درخواست صندوق بلافاصله از حساب‌های بانک مزبور نزد خود برداشت و به حساب صندوق واریز نماید.

ماده ۱۸۸ - ضوابط اجرایی ناظر بر فعالیت صندوق که در این قانون یا سایر قوانین و در اساسنامه صندوق پیش‌بینی نشده باشد و سایر ترتیباتی که برای اجرای این فصل لازم است، به پیشنهاد مشترک صندوق و یا بانک مرکزی، به تصویب هیأت نظارت می‌رسد.

ماده ۱۸۹- مرج رسیدگی به اختلافات احتمالی صندوق و بانک‌ها هیأت نظارت می‌باشد. رأی هیأت نظارت قطعی و برای طرفین لازم الاجراست.

ماده ۱۹۱- توقف فعالیت یا انحلال صندوق فقط به موجب قانون امکان‌پذیر است.

فصل سیزدهم- توقف، ورشکستگی و انحلال بانک

ماده ۱۹۱- کلیه بانک‌ها موظف‌اند در پایان شهریور ماه هر سال «بیانیه وضعیت بانک» را بر اساس استانداردهای اعلامی از سوی بانک مرکزی تهیه و به بانک مزبور تحویل دهند. بیانیه وضعیت باید متضمن تبیین شرایط و محیط داخلی و بیرونی بانک و پیش‌بینی وضعیت آتی آن، میزان و ترکیب دارائیه‌ها و بدهیها و درجه نقد شوندگی دارائی‌های بانک، مخاطرات احتمالی پیشرو و نحوه مقابله با آن‌ها باشد. بانک مرکزی موظف است بلافاصله پس از دریافت بیانیه وضعیت هر بانک، آن را مورد تجزیه و تحلیل قرار داده، نتیجه را برای تصمیم‌گیری به هیأت نظارت گزارش نماید. براین اساس، چنانچه بانکی «در معرض توقف»، «متوقف» یا «ورشکسته» تشخیص داده شود، مطابق احکام این فصل با آن رفتار خواهد شد.^{۴۲}

تبصره ۱- بانک مرکزی می‌تواند در صورتی که ضرورت تشخیص دهد، در فواصل کمتر از یک سال نیز بانک‌ها را ملزم به تهیه و ارائه بیانیه وضعیت کند.

تبصره ۲- سایر نهادهای مالی فعال و دارای اهمیت در نظام مالی کشور (به تشخیص بانک مرکزی) نیز موظف به تهیه بیانیه وضعیت و ارائه آن به بانک مرکزی هستند.

تبصره ۳- بانک مرکزی موظف است بخش‌های قابل انتشار بیانیه وضعیت بانک‌ها و سایر نهادهای مالی را از طریق انتشار در پایگاه رسمی خود در معرض اطلاع عموم قرار دهد. تشخیص بخش‌های غیرقابل انتشار بیانیه مزبور با هیأت نظارت است.

ماده ۱۹۲- در صورتی که بانک مرکزی بانکی را «در معرض توقف» تشخیص دهد، می‌تواند با تأیید هیأت نظارت الزامات ویژه‌ای را بر عملکرد آن بانک اعمال نماید. این الزامات شامل مواردی خواهد بود که در پیشگیری از فعالیت‌های مخاطره‌آمیز، تضمین حقوق سپرده‌گذاران و توانمندسازی بانک موثر است.

^{۴۲} یکی از معضلات فعلی که ناشی از بی‌توجهی به ماهیت بانک و بانکداری است، باز نبودن دست بانک مرکزی به عنوان مقام پولی ناظر و تنظیم‌گر در پیشگیری از بروز بحران در نظام بانکی است. علاوه بر این، بانک مرکزی در حال حاضر، اختیار قانونی الزام برای مدیریت بانک‌های متوقف، در معارض توقف یا ورشکسته برخوردار نیست و با بانک به مثابه تاجر برخورد شده، قوانین مربوط به توقف یا ورشکستگی تاجر در مورد آن اجرا می‌شود. دقیقاً به همین دلیل بود که در موضوع مؤسساتی مانند میزان و ثامن الحجج، ناگزیر، شورای عالی امنیت ملی ورود پیدا کرد. این فصل، محصول تلاش بانک مرکزی، وزارت اقتصاد، صندوق ضمانت سپرده‌ها و مجلس است. کارگروه مجلس پس از بررسی دقیق کلیه نظرات، نهایتاً احکام مورد نیاز را در این فصل انشاء نمود.

ماده ۱۹۳- در صورتی که بانکی «متوقف» تشخیص داده شود، بانک مرکزی می تواند مدیران آن بانک را عزل و از طریق نصب مدیر موقت مورد تأیید هیأت نظارت، اداره امور آن بانک را در اختیار گیرد. در این صورت اختیارات مجمع عمومی صاحبان سهام و هیأت مدیره بانک موقتاً به هیأت نظارت منتقل می شود. مدیرانی که از تحویل اسناد، مدارک و دارایی های بانک متوقف به مدیر موقت خودداری نمایند به حبس از ۶ ماه تا ۲ سال و جبران خسارات وارده محکوم خواهند شد.

تبصره ۱- تعریف توقف و موارد آن به پیشنهاد بانک مرکزی به تصویب هیأت نظارت می رسد. تشخیص توقف با هیأت نظارت است.

تبصره ۲- انتصاب اعضای هیأت مدیره و هیأت عامل سایر بانک ها به عنوان مدیر موقت بانک متوقف ممنوع است.

تبصره ۳- مدیر موقت دارای کلیه اختیارات مدیران بانک بر اساس اساسنامه خواهند بود، مگر آنچه بانک مرکزی در حکم انتصاب وی محدود نموده باشد.

تبصره ۴- مدیر موقت موظف است هر سه ماه یک بار، گزارش کاملی از وضعیت دارایی ها، بدهی ها و تعهدات بانک متوقف و اقدامات انجام شده برای توانمندسازی آن را به بانک مرکزی و هیأت نظارت ارائه کند.

ماده ۱۹۴- مدیر موقت موظف است کلیه اقدامات اعتمادساز ممکن برای توانمندسازی بانک متوقف را در اسرع وقت انجام دهد. مدیر موقت می تواند پس از تأیید هیأت نظارت و بدون الزام به رسیدگی قضایی از روش های زیر استفاده کند:

الف- فروش و واگذاری تمام یا بخشی از دارایی ها و بدهی های بانک متوقف؛

ب- تبدیل بخشی از بدهی های ضمانت نشده بانک متوقف به سهام پس از طی مراحل قانونی؛

ج- ادغام بانک متوقف در یک بانک داوطلب؛

د- انحلال بانک متوقف.

تبصره ۱- ادغام و انحلال بانک متوقف مستلزم موافقت حداقل دو سوم اعضای هیأت نظارت است.

تبصره ۲- انحلال بانک در موارد زیر نیز ممکن است:

الف- انحلال اختیاری؛

- انحلال در نتیجه لغو مجوز توسط بانک مرکزی؛

پ- انحلال در اثر ورشکستگی. انحلال اختیاری بانک پس از تصویب مجمع عمومی آن و در چارچوب ضوابط قانونی مربوط و صرفاً پس از تأیید هیأت نظارت امکان‌پذیر است. در موارد انحلال اختیاری، مدیر تصفیه توسط مجمع عمومی فوق‌العاده بانک تعیین و پس از تأیید توسط بانک مرکزی منصوب خواهد شد. در موارد انحلال در نتیجه لغو مجوز، مدیر تصفیه توسط بانک مرکزی منصوب می‌شود. در این صورت، هیأت نظارت کلیه اختیارات و وظایف مجمع عمومی صاحبان سهام و هیأت مدیره بانک منحل را اعمال می‌نماید. در موارد انحلال در اثر ورشکستگی، مدیر تصفیه مطابق ماده ۱۹۶ توسط دادگاه منصوب می‌شود.

ماده ۱۹۵- در صورتی که بانک مرکزی قبل یا بعد از نصب مدیر موقت تشخیص دهد که دارایی‌های بانک کفایت از بدهی‌های آن نمی‌کند، موظف است از دادگاه تقاضای صدور حکم ورشکستگی آن بانک را بنماید. علاوه بر آن، دادگاه می‌تواند به درخواست دادستان یا خود بانک (پس از تصویب مجمع عمومی فوق‌العاده)، رسیدگی به ورشکستگی بانک را آغاز نماید.

تبصره- در صورتی که پرونده ورشکستگی توسط بانک مرکزی مطرح نشده باشد، دادگاه موظف است پیش از رسیدگی نظر بانک مرکزی را اخذ نماید. در صورت عدم اظهار نظر بانک مرکزی ظرف مدت یک ماه، دادگاه بدون اخذ نظر بانک مرکزی رسیدگی را آغاز خواهد نمود.

ماده ۱۹۶- پس از صدور حکم ورشکستگی توسط دادگاه و قطعیت یافتن آن، مدیر تصفیه به پیشنهاد بانک مرکزی، توسط دادگاه تعیین می‌شود و بلافاصله، فرایند تصفیه را آغاز می‌کند. تاریخ توقف بانک ورشکسته توسط بانک مرکزی تعیین و به دادگاه اعلام خواهد شد. معاملاتی که از تاریخ توقف تا زمان صدور حکم ورشکستگی توسط مدیران موقت منصوب از طرف بانک مرکزی انجام شده است، از احکام قانون تجارت در خصوص معاملات تاجر متوقف مستثنا می‌باشد.

ماده ۱۹۷- پس از صدور حکم ورشکستگی، بانک از انجام هرگونه عملیات بانکی و مالی جز آنچه برای تصفیه ضرورت دارد، ممنوع می‌شود. به محض صدور حکم ورشکستگی کلیه دارایی‌های بانک در

اختیار مدیر تصفیه قرار می‌گیرد و مدیرانی که از تحویل اسناد، مدارک و دارایی‌های بانک به مدیر تصفیه خودداری نمایند به حبس از ۶ ماه تا ۲ سال و جبران خسارات وارده محکوم خواهند شد.

تبصره ۱- بانک مرکزی می‌تواند در هر زمان تغییر مدیر تصفیه را به دادگاه پیشنهاد دهد.

تبصره ۲- در جریان تصفیه بانک، عضو ناظر توسط هیأت نظارت منصوب خواهد شد.

تبصره ۳- پس از صدور حکم ورشکستگی، مجوزهای صادره توسط بانک مرکزی برای بانک، خودبه خود ملغی می‌گردد و بانک موظف است در کلیه مراسلات و اعلامات خود عبارت «در حال تصفیه» را بلافاصله قبل یا بعد از نام خود به کار برد.

ماده ۱۹۸- در تصفیه بدهی‌ها و تعهدات بانک در جریان توقف، انحلال یا ورشکستگی، اولویت پرداخت به ترتیب طبقات زیر می‌باشد:

الف- هزینه‌های توانمندسازی یا تصفیه؛

- حقوق و مزایای کارکنان بانک؛

پ- مطالبات صندوق ضمانت سپرده‌ها بابت پرداخت سپرده‌های ضمانت شده؛

ت- اصل سپرده‌ها به جز سپرده‌های سرمایه‌گذاری؛

ث- اصل سپرده‌های سرمایه‌گذاری؛

ج- سایر بدهی‌ها و حقوق ممتازه وفق قانون.

تبصره ۱- چنانچه دارایی‌هایی از بانک به وثیقه گذاشته شده باشد، از محل عواید حاصل از فروش دارایی‌های مزبور، ابتدا حقوق مرتهن پرداخت می‌شود.

تبصره ۲- بدهکاران بانک در هیچ صورتی حق استناد به ادعای تهاتر برای پرداخت بدهی‌های خود را نخواهند داشت.

ماده ۱۹۹- احکام ورشکستگی بانک‌ها در مواردی که در این قانون معین نشده است، تابع قانون تجارت خواهد بود.

ماده ۲۰۰- تمامی دعاوی علیه مدیران موقت یا تصفیه به دلیل اقداماتی که در جریان اداره موقت یا تصفیه بانک انجام می‌دهند، به طرفیت بانک مرکزی طرح می‌شود. در مورد مدیر تصفیه، دعوی در همان دادگاهی رسیدگی می‌شود که به پرونده ورشکستگی رسیدگی می‌کند. در مواردی که دادگاه به این نتیجه برسد که مدیران موقت یا مدیر تصفیه از حدود اختیارات خود تجاوز کرده اند ضمن بلااثر کردن اقدامات مزبور، از بانک مرکزی می‌خواهد که حسب مورد نسبت به تغییر یا محدود کردن اختیارات آنان اقدام نماید. در صورتی که اعمال خارج از حدود اختیارات مدیران مزبور منجر به ورود زیان به اشخاص شده باشد، پس از تعیین میزان زیان وارده توسط دادگاه، بانک مرکزی مکلف به جبران آن خواهد بود.

تبصره- در تمامی دعاوی موضوع این ماده قطع نظر از تاریخ طرح آن‌ها، بانک مرکزی مکلف به پرداخت هزینه‌های رسیدگی و معاضدت قضایی مدیران موقت و مدیر تصفیه است به نحوی که آنان جهت دفاع از خود در دادگاه موظف به پرداخت هیچ هزینه‌ای نباشند.

ماده ۲۰۱- تصمیماتی که دادگاه در مورد ورشکستگی یا اداره موقت بانک اتخاذ می‌نماید به هیچ وجه نافی یا محدود کننده اختیارات بانک مرکزی از جمله در خصوص لغو یا تعلیق مجوز بانک نیست.

ماده ۲۰۲- بانک مرکزی و کلیه دستگاه‌ها و نهادهای دولتی و عمومی موظف‌اند حسب درخواست مدیر موقت یا مدیر تصفیه کلیه اطلاعات مربوط به بانک متوقف یا در معرض توقف را بلافاصله در اختیار وی قرار دهند.

ماده ۲۰۳- در مواردی که مدیر موقت یا مدیر تصفیه، اجرای برخی قراردادهای منعقد یا ایفایی برخی تعهدات بانک را به مصلحت نداند می‌تواند با ذکر دلیل، مجوز عدم اجرای آن‌ها را از دادگاه درخواست نماید. دادگاه به فوریت و خارج از نوبت به این مسأله رسیدگی کرده و با لحاظ منافع سپرده‌گذاران و سایر ذینفعان و نظر بانک مرکزی اتخاذ تصمیم می‌نماید.

ماده ۲۰۴- کلیه نقل و انتقالات دارایی‌ها و سهام بانک متوقف یا ورشکسته از پرداخت مالیات معاف است.

ماده ۲۰۵- از تاریخ اجرای این قانون، قسمت سوم قانون پولی و بانکی کشور مصوب سال ۱۳۵۱ و تغییرات بعدی آن، قانون عملیات بانکی بدون ربا مصوب سال ۱۳۶۲ و تغییرات بعدی آن، لایحه قانونی اداره امور بانک‌ها، قانون اجازه تأسیس بانک‌های غیردولتی و تمامی قوانین و مقررات دیگر در مواردی که با این قانون مغایرت دارد ملغی است. تا زمانی که آیین‌نامه و دستورالعمل‌های اجرایی این قانون به تصویب نرسیده است، آیین‌نامه‌ها و دستورالعمل‌های سابق، مشروط بر این که با مفاد این قانون به تشخیص بانک مرکزی معارض نباشد، قابل اجرا خواهد بود.